

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПАРТІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ
ПО НАДАННЮ ШЕФСЬКОЇ ДОПОМОГИ
ТРУДЯЩИХ МІСТА КОЛГОСПНОМУ СЕЛЯНСТВУ
У ЗМІЦНЕННІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ
ГОСПОДАРСТВ В ПЕРІОД МІЖ
XX І XXII З'ЇЗДАМИ КПРС**

**(На матеріалах Харківської, Полтавської
і Сумської областей)**

В. І. Ленін розглядав шефство робітників міста над селянством як один з важливих важелів успішного будівництва нового суспільства, який має вирішальне значення для зміцнення основи соціалістичної держави — союзу робітничого класу і селянства.

Комуністична партія, керуючись вказівками В. І. Леніна, на всіх етапах соціалістичного будівництва приділяла велику увагу розвитку і удосконаленню шефських зв'язків між містом і селом. Партія була організатором дальшого розвитку шефства трудящих міста над селом у завершальний період будівництва соціалізму і початку розгорнутого будівництва комунізму в нашій країні.

Велику роль у мобілізації трудящих міста на боротьбу за піднесення сільського господарства відіграв вересневий (1953 р.) Пленум ЦК КПРС, який поставив завдання надати шефській допомозі селу цілеспрямованого характеру.

Комуністична партія набула значного досвіду керівництва шефством трудящих міста над селом. У період між XX і XXII з'їздами КПРС, коли широко розгорнулися шефські зв'язки, виникло багато нових форм і методів цієї роботи. Особливу увагу партія приділяла зміцненню матеріально-технічної бази сільського господарства. При цьому партія керувалася вказівкою В. І. Леніна про те, що для успішного розвитку соціалістичної революції на селі необхідна відповідна матеріальна основа [1, 33, 410].

Одним із важливіших шляхів по організації шефських зв'язків промислових підприємств, будов і закладів з селом було закріплення їх на тривалий період за певними колгоспами і МТС (РТС).

Трудящі міст брали соціалістичні зобов'язання по надплановому випуску машин і запасних частин для сільського господарства, механізації трудомістких процесів виробництва в підшефних колгоспах і МТС, капітальному будівництву, поданню допомоги в успішному виконанні сільськогосподарських робіт.

Партійні організації виступали ініціаторами і організаторами цього патріотичного руху. Так 4 січня 1956 р. бюро Харківського обкому КП України розглянуло питання «Про шефство

підприємств і організацій м. Харкова і області над машинно-тракторними станціями і колгоспами». Бюро обкому партії відмітило, що в області проводиться певна робота по наданню шефської допомоги трудящих міста сільському господарству, набуто деякого позитивного досвіду. В постанові бюро обкому відзначалося, що перед обласною партійною організацією стоїть завдання — ширше використовувати шефську допомогу промислових підприємств у всіх галузях сільськогосподарського виробництва, особливо в роботах по комплексній механізації тваринницьких ферм [7, ф. 2, оп. 75, спр. 15, арк. 230]. Бюро Сумського міськкому КП України, розглянувши 14 січня 1956 р. питання про шефство підприємств і будівельних організацій міста над колгоспами і МТС області, також звернуло увагу на роль шефів у розвитку тваринництва [6, ф. 1, оп. 1, спр. 487, арк. 45—46].

Така увага до шефської допомоги господарствам у розвитку тваринництва пояснюється тим, що до 1956 р. проблема механізації найважливіших робіт у рільництві була розв'язана. Настав час переходити від механізації окремих робіт до комплексної механізації всього сільськогосподарського виробництва. Особливо великий обсяг робіт треба було виконати по механізації основних виробничих процесів у тваринництві. Так, в 1956 р. водопостачання на колгоспних фермах великої рогатої худоби було механізовано по республіці лише на 28%, на свинофермах — 16%, автопоїння великої рогатої худоби — на 34%, механічне доїння — тільки на 2% [2, 55—56].

На засіданнях бюро обкомів, міськкомів партії, на міських зборах партійного активу, на пленумах партійних комітетів систематично розглядалися питання шефської роботи. На засіданнях Харківського бюро міськкому партії, наприклад, за 1956—1961 рр. слухались звіти про розвиток шефських зв'язків Московського, Комінтернівського, Червонозаводського, Ленінського, Орджонікідзевського і інших райкомів партії міста. Бюро міськкому партії повсякчас контролювало виконання соціалістичних зобов'язань підприємствами міста щодо шефської допомоги сільському господарству.

Заходи партійних органів по розвитку шефських зв'язків дали позитивні наслідки. В 1956 р. трудящі Харкова виконали великий обсяг робіт у підшефних колгоспах і МТС по зміцненню матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва, особливо в тваринництві. Колективи підприємств Харкова в підшефних колгоспах на госпдоговірних засадах викопали силосних траншей місткістю 247459 т, збудували 40 тваринницьких приміщень, 5740 теплиць і парників, змонтували 36 підвісних доріг, 89 водопроводів, обладнали 32 кормокухні, 22 механізованих токи та виконали ряд інших робіт [7, ф. 69, оп. 24, спр. 77, арк. 31]. Крім того підприємства, будови, заклади міста багато зробили в підшефних господарствах по капі-

тальному будівництву, продали їм значну кількість будівельних матеріалів, устаткування.

Велику допомогу підшефним колгоспам надали колективи Харківського заводу транспортного машинобудування, ХТЗ, заводу «Електроважмаш», «Серп і молот», 8ДПЗ та інших.

Так колектив 8ДПЗ в 1957 р. допоміг колгоспові ім. Карла Маркса Шевченківського району у прокладанні водопроводу на тваринницькі ферми, будівництві силосних споруд, місткістю на 2 тис. т, ремонті трансформатора та будівництві високовольтної лінії електропередачі. Шефи передали колгоспові устаткування для цегельного заводу, пилораму [7, ф. 69, оп. 24, спр. 20, арк. 12].

Колектив заводу транспортного машинобудування в 1961 р. виготовив для підшефних колгоспів 72 автомобільних прицепи, збудував 30 кукурудзосховищ, змонтував 28 підвісних і 23 вузькоколіїних доріг, виконав роботи по водопостачанню та електрифікації в 29 тваринницьких приміщеннях, устаткував 2 ремонтні майстерні, збудував широкогабаритний плашник. Завод передав колгоспам по 12 металорізальних та слюсарних верстатів і 27 комплектів інструменту. В період весняно-польових робіт і збирання врожаю завод посилав у підшефні колгоспи ремонтні бригади, допомагав виготовляти запасні частини для сільськогосподарських машин, постачав необхідні матеріали [7, ф. 69, оп. 32, спр. 56, арк. 13—14].

З наведених прикладів видно, що партійні організації головну увагу в шефській роботі зосереджували на механізації трудомістких процесів, особливо в тваринництві, водопостачанні, електрифікації, допомозі необхідним устаткуванням, механізмами, будівельними матеріалами, на зміцненні будівельної бази господарств.

Шефська допомога трудящих міста колгоспному селянству з кожним роком зростала. В 1961 р. трудящі Харкова у підшефних господарствах збудували підвісні і вузькоколіїні дороги в 438 тваринницьких приміщеннях, обладнали водопостачанням 365 і автонапуванням 263 ферми. Із заощаджених матеріалів виготовлено 1198 автомобільних і тракторних прицепів, 136 гноєнавантажувачів, 18 тисяч автопоїлок та багато інших механізмів. У господарства області для надання допомоги в ремонті сільськогосподарської техніки виїжджало 640 ремонтних бригад [7, ф. 69, оп. 32, спр. 56, арк. 12—15].

Істотним недоліком у організації шефської роботи було те, що керівники деяких підприємств обмежували лише питаннями матеріальної допомоги у відриві від розв'язання основних завдань колгоспного виробництва. Це призводило до зниження ефективності шефської допомоги. Подаючи випадкову матеріальну допомогу господарствам, деякі підприємства залишили поза увагою питання, які давали б відчутні результати у підвищенні продуктивності і полегшенні сільськогосподарської

праці зміцнювали б економіку колгоспів. Партиїні організації спрямовували колективи підприємств-шефів на виконання в першу чергу робіт по механізації і електрифікації трудомістких процесів у сільському господарстві, будівництво виробничих приміщень.

Однією з дійових форм шефських зв'язків між містом і селом було виконання на кооперативних засадах кількома підприємствами робіт по механізації і електрифікації сільськогосподарського виробництва. Так у 1956 р. харківські заводи «Серп і молот», турбінний, тракторний, велосипедний та інші, використавши внутрішні резерви і заощаджений метал, виготовили 300 зерноочисних машин ОВ—10 [7, ф. 69, оп. 24, спр. 26, арк. 12]. Заводи м. Полтави кооперувалися для виготовлення запасних частин для сільськогосподарської техніки [5, ф. 12, оп. 1, спр. 833, арк. 42—50]. Будівельні організації і підприємства м. Конотоп Сумської області спільно будували виробничі приміщення у підшефних колгоспах [6, ф. 40, оп. 1, спр. 386, арк. 63—66].

У проведенні цих робіт велику роль відігравали міські комітети партії, які об'єднували і координували зусилля колективів багатьох підприємств по наданню допомоги колгоспам і МТС (РТС).

Нові завдання постали перед трудящими міст після лютого (1958 р.) Пленуму ЦК КПРС, який прийняв постанову «Про дальший розвиток колгоспного ладу і реорганізацію машинно-тракторних станцій». У зв'язку з тим, що сільськогосподарська техніка машинно-тракторних станцій продавалась колгоспам, а самі МТС реорганізовувались в РТС (ремонтно-технічні станції), покликані здійснювати технічне обслуговування, виникла необхідність створити в господарствах ремонтні майстерні. Щоб розв'язати це питання, необхідно було не тільки збудувати майстерні і встановити в них устаткування, але й електрифікувати їх, а також підготувати токарів, слюсарів, зварників, ковалів з числа колгоспників. Це було велике, невідкладне і відповідальне завдання, яке належало розв'язати колективам промислових підприємств.

У Харківській області треба було збудувати і обладнати близько 360 ремонтних майстерень, електрифікувати 230 колгоспів та виконати інші невідкладні роботи, а також підготувати не менше 1600 спеціалістів для ремонтних майстерень [7, ф. 69, оп. 26, спр. 24, арк. 82].

У 1958 р. заводи «Електроважмаш», ХТЗ, ХЕМЗ та інші, кооперувавшись, виготовили і передали колгоспам 350 пересувних електростанцій потужністю 35 квт кожна, в тому числі для Харківської області 230, для Полтавської і Сумської — по 60. [7, ф. 69, оп. 30, спр. 53, арк. 2].

Протягом 1959 р. в Харківській області було електрифіковано 163 колгоспи, в яких змонтовано 29 пересувних електростанцій, споруджено 423 км низьковольтних електроліній, вста-

новлено 483 електродвигуни і 22 тис. електроосвітлювальних точок [7, ф. 69, оп. 30, спр. 53, арк. 4], а в 1961 р.—341 тваринницька ферма [7, ф. 69, оп. 32, спр. 56, арк. 15].

Поряд з електрифікацією підшефних господарств колективи підприємств міста здійснили великий обсяг робіт по обладнанню майстерень. У 1959 р. підприємства передали колгоспам 240 одиниць верстатного устаткування, на 600 тис. крб. різного інструменту, 47 зварювальних апаратів, в 1960 р.—170 металообробних верстатів, 350 комплектів інструменту, 53 зварювальних апарати [7, ф. 69, оп. 30, спр. 53, арк. 3—5]. В 1961 р. шефи почали створювати в РТС області дільниці для ремонту автотракторних деталей методом зварювання і наплавки [7, ф. 69, оп. 32, спр. 13, арк. 14—15].

Таку ж роботу в ці роки проводили трудящі всіх міст Харківської, Полтавської та Сумської областей.

Колгоспи, як правило, оплачували підприємствам всі виконані роботи по будівництву, механізації і електрифікації сільськогосподарської техніки, механізації і електрифікації ферм, матеріали.

Однак деякі керівники підприємств, будов і закладів зводили шефські зв'язки тільки до комерційних стосунків. Так правління колгоспу ім. Жданова Дергачівського району попросило своїх шефів із Харківського заводу хімреактивів установити на фермі кормозапарник. Завод виконав цю роботу і пред'явив колгоспові рахунок на 5 тис. карбованців. Коли ж робота була перевірена, виявилось, що вона виконана тільки на суму 300 карбованців [7, ф. 69, оп. 24, спр. 26, арк. 16].

Траплялися й інші випадки. Правління деяких колгоспів іноді несвоечасно розраховувалось із своїми шефами за виконану роботу, замовляли заводам виготовлення таких механізмів та інструменту, які можна було купити в магазинах. У правління таких колгоспів панували утриманські настрої, прагнення уникнути оплати виконаної роботи, безкоштовно одержати деякі матеріали.

Партійні органи боролися з цими шкідливими тенденціями, керуючись вказівкою жовтневого (1953 р.) Пленуму ЦК КП України, який рекомендував провадити шефську роботу з урахуванням як потреб колгоспів, так і інтересів держави [3,39].

У цей період партійні організації знайшли нові форми шефських зв'язків — обопільні соціалістичні зобов'язання заводу і колгоспу, громадські конструкторські бюро. Підприємство зобов'язувалось здійснювати допомогу колгоспові в ремонті сільськогосподарської техніки, механізації і електрифікації ферм. у створенні ремонтних майстерень, обладнанні їх необхідним устаткуванням і інструментом. Колгосп, з свого боку, зобов'язувався збільшувати виробництво сільськогосподарської продукції.

Досвід роботи громадських конструкторських бюро був надбаний на Харківському заводі транспортного машинобудування.

Тут із працівників конструкторських відділів на громадських засадах створили групи механізації, які, ознайомившись на місцях із станом справ, розробили проекти механізації тваринницьких ферм для всіх колгоспів Старосалтівського району. Після цього колективи цехів заводу приступили до реалізації цих проектів у своїх підшефних господарствах [7, ф. 69, оп. 32, спр. 8, арк. 17].

У 1956—1961 рр. підприємства, установи і вузи Харкова, Полтави, Сум та інших міст надавали велику допомогу підшефним господарствам у своєчасному і якісному проведенні усіх сільськогосподарських робіт. Підприємства також виділяли для роботи у підшефних господарствах пересувні ремонтні майстерні, автомашини, трактори і т. ін. Слід зазначити, що в ці роки зростала допомога трудящих міста колгоспному селянству в проведенні сільськогосподарських робіт, особливо при збиранні врожаю. Так, наприклад, у 1956 р. трудящі Полтави відробили в підшефних колгоспах області 750 тис. [5, ф. 12, оп. I, спр. 732, арк. 91], а в 1961 р.— близько мільйона людино-днів [5, ф. 12, оп. I, спр. 848, арк. 48].

Це пояснюється, поряд з іншими причинами, і тим, що в цей час сільське господарство розвивалося швидкими темпами, розширювалися посівні площі, зростали врожаї, через що на селі невиспало робочих рук. Отже, виникла потреба в допомозі селу, особливо під час збирання врожаю, з боку трудящих міста.

Однак слід зазначити, що використання трудящих міста на сільськогосподарських роботах було економічно не вигідне. Єдиним засобом ліквідації вимушених непродуктивних витрат у сільськогосподарському виробництві було зміцнення матеріально-технічної бази колгоспів. І саме в цьому відношенні значну роль відігравала шефська допомога колективів підприємств міста.

Правильна організація, постійний контроль партійних організацій за розвитком шефської допомоги давали добрі наслідки. 2 червня 1961 р. на VIII Пленумі Харківського міськкому КП України, який розглянув питання розвитку шефської допомоги сільському господарству області, відзначались позитивні наслідки і узагальнювався деякий досвід цієї роботи. На той час, як вказувалось на пленумі, секретарі партійних організацій і господарські керівники підприємств міста разом з правліннями підшефних колгоспів, сільськими райкомами партії вже розробили конкретні заходи щодо шефської допомоги і приступили до їх виконання. Розробка таких планів, як правило, відбувалася у колгоспах, в них враховувались найістотніші питання піднесення їх економіки. Партійні і господарські керівники підприємств стали частіше відвідувати підшефні колгоспи, на місці ознайомлюватись із станом справ та запитами села. На пленумі відмічалось, що там, де відношення між підприємствами і підшефними колгоспами будувались правильно, завдання

колгоспів сприймалися шефами як свої власні [7, ф. 69, оп. 32, спр. 8, арк. 16—17].

Голова колгоспу «Рассвет» Балаклійського району Харківської області В. П. Дерев'янюк писав, що в швидкому піднесенні суспільного господарства артілі велика заслуга належить шефам — колективів заводу «Серп і молот». Якщо в 1959 р. прибуток господарства становив 310 тис. крб., то завдяки допомозі шефів у 1960 р. він зріс на 330 тис., а в 1961 досяг близько 450 тис. крб. [4].

Таким чином, в період між XX і XXII з'їздами КПРС трудящі міст Харківської, Полтавської і Сумської областей під керівництвом партійних організацій провели значний обсяг невідкладних робіт по зміцненню матеріально-технічної бази сільського господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ленін В. І. Твори, т. 33, 494 с.
2. XIX з'їзд Комуністичної партії України. К., 1956, 239 с.
3. Про підсумки Пленуму ЦК КПРС і завдання партійної організації України по дальшому розвитку сільського господарства. Постанова Пленуму ЦК КП України (8—10 жовтня 1953 р.). К., 1953, 40 с.
4. «Красне знамя» 25 травня 1961 року.
5. Полтавський обласний партійний архів, фонд 12.
6. Сумський обласний партійний архів, фонд 1, 40.
7. Харківський обласний партійний архів, фонд 2, 69.

В. П. Віденін

ДІЯЛЬНІСТЬ КП УКРАЇНИ У ПІДГОТОВЦІ І ВИХОВАННІ КАДРІВ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ (1959—1965 рр.)

На всіх етапах будівництва соціалізму і комунізму наша партія надавала й надає велику увагу добору і вихованню кадрів для різних галузей народного господарства і культури.

В. І. Ленін вчив, що у розв'язанні всіх завдань соціалістичного будівництва кадрам належить вирішальна роль, а тому, говорив він, потрібно «якомога обережніше і терпеливіше випробувати і розпізнавати справжніх організаторів, людей з тверезим розумом і з практичною кмітливістю, людей, які поєднують відданість соціалізму з умінням без шуму (і всупереч метушні і шуму) налагоджувати міцну і дружну спільну роботу великої кількості людей в рамках радянської організації. Тільки таких людей, після десятиразового випробування, треба, посуваючи їх від простіших завдань до трудніших, висувати на відповідальні пости...» [1, 228].

XXIV з'їзд КПРС вказав, що в період будівництва комунізму, коли підвищується роль партії, посилюється її вплив на всі галузі діяльності, робота з кадрами, їх добір і розстановка, їх організаторська і політична зрілість в значній мірі вирішує успіх справи в здійсненні політики партії. Л. І. Брежнев у Звітній доповіді ЦК КПРС говорив: «Життя безперервно підвищує вимоги до кадрів. Нам потрібні люди, які поєднують високу політичну свідомість з доброю професійною підготовкою, здатні із знанням справи розв'язувати питання розвитку економіки і культури, володіють сучасними методами управління» [3, 113].

Ці вимоги цілком і повністю стосуються кадрів працівників культури і, зокрема, культурно-освітніх закладів. Ідейний зміст і мистецька досконалість роботи кожного клубу і бібліотеки залежить у вирішальній мірі від кадрів, які покликані організувати їх роботу.

Тепер культурноосвітньому працівникові вже не досить бути вивітником, масовиком, який забезпечує лише відпочинок трудящих. Його обов'язки набагато складніші і відповідальніші. Він зобов'язаний уміти пов'язувати культурно-освітню роботу із завданнями комуністичного будівництва.

Працівник культури, вчив В. І. Ленін, повинен уміти поєднувати «загальне піднесення культури і знання з наболілими економічними потребами» [2, 344].

Діставши у спадщину від царизму країну з низьким рівнем культури і освіти населення, КПРС здійснила культурну революцію. Високого рівня досяг розвиток культосвітніх установ.

Якщо до революції на Україні було лише 48 клубних закладів, в основному в містах [5, 28], то в 1965 р. їх було 26,5 тис. [6, 178], якщо бібліотек було близько 2 тис. з книжковим фондом менше 2 млн. примірників [5, 28], то тепер їх стало 29,3 тис. з книжковим фондом 218 млн. примірників [6, 177].

Такий ріст кількості культурно-освітніх закладів вимагав великої роботи партійних організацій України по добору і вихованню масових кадрів клубних і бібліотечних працівників.

Підготовкою цих кадрів займалися 9 вузів і 68 середніх учбових закладів [7, 28]. Лише в Харківському інституті культури і його філіалі в м. Києві¹ та 23 культосвітніх училищах за семирічку підготовлено 10609 клубних і 14866 бібліотечних працівників з вищою і середньою освітою. По роках підготовка кадрів у цих учбових закладах виглядає так (див. табл. 1).

Поліпшенню підготовки кадрів для культурно-освітніх установ постійну увагу надавали ЦК КП України, обкоми, райкоми партії і первинні партійні організації. В травні 1959 р. на Пленумі ЦК КП України, який розглядав питання про завдання партійних організацій по посиленню масово-політичної роботи серед трудящих, вказувалось, що деякі партійні організації ще

¹ В 1968 році на його базі створено інститут культури.

Таблиця 1

Випуск спеціалістів Харківським інститутом культури і його філіалом у м. Києві¹.

Роки	Культосвітня			Бібліотекознавство і бібліотекографія			Всього
	стаціонар	заочно	разом	стаціонар	заочно	разом	
1959	51	75	126	231	373	604	730
1960	65	66	131	200	368	568	699
1961	59	65	124	207	268	475	599
1962	65	67	132	171	285	456	588
1963	*	69	69	*	299	299	368
1964	47	64	111	99	328	427	538
1965	46	176	122	73	384	457	679
Разом	333	582	915	981	2305	3286	4201

* Не було випуску.

Таблиця 2

Випуск спеціалістів культосвітніми училищами²

Роки	Клубне відділення			Бібліотечне відділення			Всього
	стаціонар	заочне	разом	стаціонар	заочне	разом	
1959	1853	670	2523	1052	437	1489	4012
1960	1640	671	2311	569	1166	1735	4046
1961	1158	655	1813	613	1599	2212	4025
1962	22	707	729	463	1486	1949	2678
1963	182	214	396	381	1172	1553	1949
1964	732	300	1032	*	1152	1152	2184
1965	716	274	990	349	1141	1490	2580
Разом	6303	3491	9794	3427	8153	11580	21474

* Не було випуску.

недостатньо вникають в діяльність культурно-освітніх закладів, не ведуть серйозної роботи по добору, підготовці і вихованню кадрів для них [8].

¹ Таблиця складена на основі звітів Міністерства культури УРСР, форма № 3-НК.

² Таблиця складена на основі звітів Міністерства культури УРСР, форма № 2-НК.

Пленум зобов'язав партійні організації республіки постійно піклуватись про підвищення ролі культурно-освітніх закладів у розгортанні масово-політичної роботи, вживати необхідних заходів щодо поліпшення підготовки спеціалістів, звернути увагу партійних організацій республіки на поліпшення роботи по добору, навчанню і вихованню культурно-освітніх кадрів. Однак на той час забезпечити всі культурно-освітні установи висококваліфікованими кадрами, особливо клуби в сільській місцевості, тільки за рахунок підготовки їх вузами і училищами системи Міністерства культури було неможливо. Дуже вже великою була нестача кадрів.

Так у 1959 р. з 17775 сільських клубних працівників вищу освіту мали лише 59 чол., середню спеціальну — 2307 чоловік, а 8712 чол., або 49%, не мали навіть середньої освіти [12, ф. 4, оп. 1, од. зб. 113, арк. 97].

Враховуючи це, 17 червня 1959 р. ЦК КП України поставив завдання перед місцевими партійними організаціями розв'язати проблему кадрів шляхом підготовки спеціалістів на короткотермінових курсах [11, ф. 1, оп. 216, од. зб. 159, арк. 3].

Центральний Комітет вказував на необхідність організації шести — десятимісячних курсів у кожній області, на яких би готувалися керівники гуртків художньої самодіяльності всіх жанрів. На курси пропонувалося добирати молодь із середньою освітою, яка має нахил до культурно-освітньої роботи. Навчання на курсах організовувалось за рахунок культфондів колгоспів, а також асигнувань, передбачених на підготовку кадрів по лінії промкооперації і профспілок.

Вказана постанова ЦК КП України відіграла велику роль у поліпшенні укомплектованості культурно-освітніх установ кадрами. Постанова обговорювалась в обкомах, райкомах партії і первинних партійних організаціях, і на її основі розроблялися конкретні заходи.

Так бюро Полтавського обкому партії 26 серпня 1959 р. прийняло постанову «Про підготовку масових кадрів керівників гуртків художньої самодіяльності» [13, ф. 15, оп. зб. 2424, арк. 20]. Ця постанова зобов'язувала обласне управління культури організувати річні курси для підготовки керівників художньої самодіяльності при Полтавському і Кременчуцькому міських будинках культури, Полтавському музично-драматичному театрі ім. Гоголя, Полтавському музичному училищі, Полтавській вечірній школі, Кременчуцькій, Пирятинській і Лохвицькій дитячих музичних школах.

За затвердженням на 1960—1965 рр. планом всього намічалось підготувати на курсах 1790 чол., з них: 550 — керівників духових оркестрів, 300 — керівників хороших колективів, 290 — керівни-

ків драматичних колективів, 270 — керівників танцювальних гуртків і 380 — баяністів [13, ф. 15, оп. 1, од. зб. 2424, арк. 61—65].

Для викладання на курсах були залучені артисти театру і філармонії, викладачі музичного училища і музичних шкіл, кращі керівники художньої самодіяльності. На 1965 р. закінчило курси 1650 чол., а 165 продовжувало навчання [14, спр. 543, арк. 12].

Такі курси створено в усіх областях республіки. Уже в 1959 р. діяло 119 курсів [11, ф. 1, оп. 216, од. зб. 159, арк. 49], на яких було підготовлено 8856 чоловік [11, ф. 1, оп. 227, од. зб. 735, арк. 11].

Організація курсів у значній мірі допомогла прискорити підготовку керівників художньої самодіяльності. А це в свою чергу позитивно відбилося на розгортанні культурно-масової роботи.

Так, у колгоспі «Комуніст» Ізюмського району Харківської області не було художньої самодіяльності. Коли ж повернувся з навчання випускник курсів т. Котяхов, він організував драматичний, хоровий і танцювальний гуртки. Лише в хоровому гуртку тут брало участь понад 30 чол. колгоспної молоді [11, ф. 1, оп. 216, од. зб. 95, арк. 9]. Випускник Полтавських 10-місячних курсів т. Яковенко організував у колгоспі ім. Шевченка Оржицького району духовий оркестр, який став потім одним з кращих в області [11, ф. 1, оп. 216, од. зб. 159, арк. 49].

ЦК КП України і обласні партійні та комсомольські органи вживали також заходів по залученню до клубної роботи в сільській місцевості активістів художньої самодіяльності з міст.

У 1960 р. за путівками комсомолу на роботу в сільські клуби республіки було направлено 3970 чол. [11, ф. 1, оп. 227, од. зб. 19, арк. 84]. В Полтавській області на клубну роботу в 1961 р. послано 140 комсомольців [14, спр. 121, арк. 1], в Харківській — з жовтня 1963 по серпень 1964 р. — 178 чол. [16, фр. 4785, оп. 5, од. зб. 22, арк. 65].

Важливу роль у забезпеченні сільських клубів кваліфікованими кадрами відіграло рішення ЦК КП України про збільшення підготовки клубних працівників в учбових закладах Міністерства культури. Враховуючи те, що бібліотеки в основному були укомплектовані спеціалістами, з вищою і середньою освітою, а клубних працівників не вистачало, в 1963 р. було вирішено скоротити набір на бібліотечні відділення культосвітніх училищ і за рахунок цього збільшити прийом на клубні відділення [12, ф. 4, оп. 1, од. зб. 156, арк. 15].

З метою підвищення авторитету і значення кадрів культурно-освітніх працівників в 1965 р. районні комітети партії внесли в свою номенклатуру посади завідуючих сільськими клубами і бібліотеками. На місцях створювалися тарифікаційні комісії з представників органів культури і громадських організацій, які детально знайомились з кадрами працівників кожної уста-

нови культури і вивчали можливість їх дальшого використання на цій роботі [12, ф. 4, оп. 1, од. зб. 173, арк. 40].

Внаслідок вжитих заходів ЦК КП України і місцевими партійними органами якісний склад працівників культурно-освітніх установ на кінець семирічки в значній мірі поліпшився. Якщо в 1959 р. 49% завідуючих сільськими клубами не мали середньої освіти [9, стор. 3], то на 1 січня 1966 р. таких залишилося 17%, а в деяких областях (Житомирська, Львівська і Одеська) від 1 до 6% [12, ф. 4, оп. 1, од. зб. 179, арк. 80].

Таким чином, партійні організації республіки провели велику роботу по підготовці і вихованню кадрів культурно-освітніх установ. Це в значній мірі сприяло посиленню культурно-виховної роботи серед населення, мобілізації трудящих на виконання завдань семирічки.

Однак забезпечення культурно-освітніх установ кваліфікованими кадрами було б значно кращим, якби вдалося подолати плінність кадрів. У республіці щорічно мінявся в середньому кожний третій завідуючий сільським клубом. За 1959—1964 рр. клубну роботу залишили 68% спеціалістів, які закінчили культурно-освітні училища [11, ф. 1, оп. 227, од. зб. 375, арк. 12].

У 1959 р. плінність кадрів у Харківській області становила 30% [15, ф. 2, оп. 107, од. зб. 98, арк. 18]. В Вербоватівському сільському клубі Павлоградського району Дніпропетровської області за рік змінилось шість завідуючих [10].

Причин плінності кадрів, як показує дослідження, є багато. Нерідко на роботу в культурно-освітні установи потрапляють випадкові люди, які не мають нахилу до цієї роботи, не люблять її. Трапляються випадки, коли деякі партійні і радянські органи недооцінюють важливості клубної та бібліотечної роботи, завантажують працівників цих установ іншими справами, недостатньо піклуються про їх побут.

Але найбільше, на нашу думку, на плінність кадрів впливає не розв'язане до цього часу питання про підвищення зарплати культурно-освітнім працівникам, особливо завідуючим сільськими клубами, які одержують зарплату без урахування освіти, досвіду і стажу роботи. Тому поряд із дальшим вдосконаленням діяльності партійних і радянських органів по добору, розстановці і вихованню кадрів культурно-освітніх працівників і їх закріпленню було б доцільно прирівняти культурно-освітніх працівників села до інших категорій спеціалістів, які користуються пільгами в сільській місцевості.

Значну роль у закріпленні кадрів мало б навчання в культурно-освітніх учбових закладах колгоспників за рахунок колгоспів, як це практикується при підготовці спеціалістів сільсько-го господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ленін В. І. Твори, вид. 4, т. 27, 570 с.
2. Ленін В. І. Твори, т. 30, 527 с.
3. Брежнев Л. І. Звітна доповідь Центрального Комітету КПРС XXIV з'їздові Комуністичної партії Радянського Союзу. К., 1971, с. 113.
4. Рішення травневого (1959 р.) Пленуму ЦК КПРС «Завдання партійних організацій по посиленню масово-політичної роботи серед трудящих». Газ. «Правда України», 22 травня 1959 р.
5. Ленінське вчення про культурну революцію та його здійснення на Україні. Вид-во КДУ, 1970, 366 с.
6. Українська РСР в цифрах в 1965 р. Короткий статистичний довідник. К., 1966, 213 с.
7. Ж. «Коммунист Украины», 1967, № 8, с. 21—31.
8. Газ. «Правда Украины», 22 травня 1959 р.
9. Ж. «Соціалістична культура», 1959, № 6, с. 2—3.
10. Газ. «Світло Жовтня» — орган Павлоградського РК і МК КП України, районної та міської Рад депутатів трудящих Дніпропетровської області.
11. Архів Інституту історії партії при ЦК КП України.
12. Архів Міністерства культури УРСР.
13. Полтавський облпартархів.
14. Поточний архів Полтавського обласного управління культури.
15. Харківський облпартархів.
16. Харківський облдержархів.

П. Г. Гетман

КОМІСІЇ ПАРТІЙНОГО КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАЦІЇ — ВАЖЛИВА ФОРМА ГРОМАДСЬКИХ ЗАСАД В ПАРТІЙНІЙ РОБОТІ (1962—1970 рр.)

**(На матеріалах Полтавської, Сумської та Чернігівської
областей)**

Громадські засади в діяльності нашої партії завжди відігравали велику роль. Для піднесення своєї бойовитості первинні партійні організації використовують різні форми роботи громадських активістів. Однією досить активною формою є комісії по здійсненню парторганізаціями права контролю діяльності адміністрації. Саме завдяки їм КПРС постійно підвищувала і підвищує рівень партійного керівництва. В своїй практичній діяльності вона керується ленінською вказівкою про те, що контроль є «...суті всієї роботи, всієї політики» [1, 33, 191].

Ще в перші роки існування країни Рад В. І. Ленін підкреслював важливість і необхідність «різноманітних форм і способів контролю знизу, щоб паралізувати всяку тінь можливості перекручення Радянської влади, щоб виривати повторно і безустанно бур'ян бюрократизму» [1, 27, 239]. З ініціативи В. І. Леніна в травні 1918 р. поряд з органами робітничого контролю на підприємствах був створений Народний Коміса-

ріат державного контролю, який ставив своїм завданням залучення трудящих до управління державою.

У працях «Як нам реорганізувати Робсельінспекцію», «Краще менше, та краще», написаних у січні-березні 1923 р., В. І. Ленін всебічно обґрунтував принцип організації контролю в Радянській державі. Керуючись ленінськими вказівками, наша партія майже на всіх з'їздах і багатьох конференціях та Пленумах ЦК розглядала питання вдосконалення партійного і державного контролю. Х з'їзд РКП(б) в березні 1921 р. прийняв спеціальну постанову «Про контрольні комісії» [2, ч. 1, 500—501], яка визначала завдання боротьби з бюрократизмом, кар'єризмом, зловживанням членів партії своїм становищем. XVIII з'їзд партії посилив відповідальність первинних партійних організацій, включивши до Статуту спеціальний пункт, за яким первинним парторганізаціям виробничих підприємств, в тому числі радгоспів, колгоспів, МТС, надавалося право контролю діяльності адміністрації [2, ч. III, 370—371].

Після XVIII з'їзду первинні парторганізації реалізували статутне положення про контроль діяльності адміністрації. Проте вони обмежувались заслуховуванням звітів господарських керівників лише про виконання виробничих планів, в той час як інші питання роботи підприємств залишались поза їх увагою. Контроль здійснювався окремими комуністами.

Підхід парторганізацій до здійснення контролю особливо змінився після XXI з'їзду КППРС. Контроль став масовим і дійовим. У червні 1959 р. ЦК КППРС прийняв постанову «Про утворення в первинних партійних організаціях виробничих і торгових підприємств комісій по здійсненню парторганізаціями права контролю діяльності адміністрації підприємств» і затвердив «Положення про комісії» [4, 555]. Цією постановою він зобов'язав ЦК компартій союзних республік, крайкоми, обкоми, міськкоми і райкоми партії надавати допомогу первинним парторганізаціям щодо здійснення ними контролю за діяльністю підприємств, узагальнювати і поширювати досвід роботи комісій. Положенням про комісії визначалися завдання комісій, їх права і обов'язки [4, 557—559].

Як указується в постанові ЦК КППРС, комісії треба створювати з основних, корінних питань діяльності адміністрації, зокрема, таких, як, наприклад, виконання державних замовлень і кооперативних поставок, якості виготовленої продукції та інші [4, 556]. Обиралися вони первинними парторганізаціями відкритим голосуванням на загальних зборах або партійних конференціях.

Комісії первинних парторганізацій згідно з положенням зобов'язані були ретельно вивчати стан справ на закріплених за ними ділянках виробництва, доповідати наслідки перевірки парткомові або партійним зборам, господарському керівництву підприємства і разом з ними вживати необхідних заходів. На ос-

нові глибокого вивчення стану справ вони виробляли рекомендації та вносили свої пропозиції парткомові або бюро первинної парторганізації.

Реалізуючи надане Статутом право, первинні партійні організації одразу ж після виходу постанови ЦК КПРС створювали комісії для контролю за діяльністю адміністрації. Вже на початок 1962 р. в роботі комісій по Союзу РСР активну участь брали понад 600 тис. комуністів [11, 3. II. 1962]. Швидко зростала кількість комісій в первинних парторганізаціях України. В 1960 р., наприклад, тут налічувалось 17 тис. комісій, до складу яких було обрано 80 тис. комуністів, в 1961 р. — близько 20 тис. комісій, в яких працювало понад 90 тис. активістів [16, 34], а в 1962 р. — 21039 комісій, які охоплювали 113300 чоловік [18, 13].

У другій половині 1959 р. створено комісії на Полтавській бавовнопрядильній фабриці, заводах паровозоремонтному і продовольчого машинобудування, Кременчуцькій взуттєвій фабриці та інших промислових підприємствах [15, 3—10]. Лише в первинних парторганізаціях обласного центру за п'ять місяців було створено 215 комісій партійного контролю [19, 11—15]. Всього по області до 1960 р. налічувалось 635 комісій, в яких працювало близько 3 тис. комуністів.

Оперативно створювались комісії партконтролю і в первинних парторганізаціях Сумської та Чернігівської областей. Якщо, наприклад, на серпень 1959 р. на Сумщині діяло 468 комісій у 240 первинних парторганізаціях, в яких брало участь 1836 комуністів [6, ф. 4, оп. 34, од. збер. 87, арк. 87—89], то вже на листопад того ж року існувало 592 комісії в 317 первинних парторганізаціях з кількістю активістів у них 2485 чоловік [6, арк. 123—125]. Значне поживлення в партійну роботу внесли комісії вперше створені в парторганізаціях Сумського машинобудівного заводу ім. Фрунзе, Конотопського заводу «Червоний металіст», на підприємствах, в колгоспах і радгоспах Лебединського, Роменського, Сумського та Ямпільського районів [6, ф. 4, оп. 34, од. збер. 97, арк. 23, 29].

Під час звітів і виборів 1962 р. в первинних парторганізаціях Чернігівської області було обрано 394 комісії партійного контролю [12, 4.XI. 1962].

Про динаміку росту кількості комісій у первинних парторганізаціях Полтавської, Сумської і Чернігівської областей в досліджуваний період свідчить така таблиця: ¹

¹ Таблиця складена автором на підставі таких джерел: ПАО, ф. 15, оп. 4, од. збер. 599, арк. 2; ф. 15, оп. 3, од. збер. 137, арк. 21; ф. 15, оп. 10; од. збер. 113, арк. 1, 2; ПАСО, ф. 4, оп. 1, од. збер. 141, арк. 2; ф. 7483, оп. 1, од. збер. 124а, арк. 7; ф. 4, оп. 41, од. збер. 128, арк. 18; ПАЧО, ф. 470, оп. 26, од. збер. 15, арк. 8; ф. 470, оп. 13, од. збер. 58, арк. 85; Поточні архіви Полтавського, Сумського і Чернігівського обкомів КП України; дані статзвітів про склад обласних парторганізацій, форма 2; дані про результати виборів у первинних парторганізаціях в 1965, 1968 і 1970 роках.

Назва області	Полтавська				Сумська				Чернігівська			
	1962	1965	1968	1970	1962	1965	1968	1970	1962	1965	1968	1970
Всього первинних партійних організацій	2174	2249	2502	2574	1837	1821	1987	1999	1908	2112	2361	2549
Кількість парторганізацій, що мають комісії контролю діяльності адміністрації	653	1035	1005	1163	627	448	222	266	359	264	369	427
Кількість комісій контролю діяльності адміністрації	719	1157	1184	1370	655	636	276	337	394	378	526	600
Кількість працюючих у комісіях активістів	3236	5298	5210	7525	2706	2534	1145	1520	1561	1396	2007	2255

Наведені в таблиці дані свідчать про те, що лише в парторганізаціях Полтавської області кількість комісій партконтролю і працюючих у них активістів протягом 1962—1970 рр. весь час зростала. В парторганізаціях Сумської і Чернігівської областей кількість їх у 1962—1965 рр. зменшилась. В багатьох парторганізаціях цих областей помилково вважали, що роль комісій партійного контролю діяльності адміністрації виконують органи партійно-державного, а пізніше — народного контролю.

Після XXIII з'їзду КПРС, який вказав на необхідність поліпшення діяльності органів партійного контролю, парторганізації посилили свою увагу до роботи комісій. В промисловості і сільському господарстві почали здійснюватись важливі заходи, зв'язані з економічною реформою. Тому в 1968 і наступні роки порівняно з 1962 р. кількість комісій значно зросла: в Полтавській області — на 465, у Чернігівській — на 132. Що ж до партійних організацій Сумської області, то тут, навпаки, число комісій весь час зменшувалось, хоч кількість первинних парторганізацій і комуністів у них зростала. Пояснювалось це тим, що ряд парткомів, первинних парторганізацій області послабив увагу до роботи комісій, неправильно вважаючи, що їх функції можуть виконувати групи і пости народного контролю.

На необхідність повнішого використання парторганізаціями права контролю діяльності адміністрації у вересні 1969 р. вказав пленум Сумського обкому КП України, який обговорив питання «Первинна партійна організація — вирішальна ланка в зміцненні партійної дисципліни та ідейного загартування комуністів» [14, 24. IX. 1969]. Пленуми з таким порядком денним відбулися в усіх міськкомах та райкомах партії. Це позитивно позначилось на підвищенні активності комуністів. Якщо за останні три-чотири місяці 1968 р. було створено 9 нових комісій, до складу яких залучено 135 комуністів, то в 1970 р. кількість

їх зросла на 61 комісію з кількістю активістів у них 375 чоловік [9, 1968, 1970 рр.].

Партійні комітети, первинні парторганізації повсякденно дбали про посилення партійного контролю. Багато уваги цьому питанню приділяли обкоми КП України. Вони систематично розглядали питання, зв'язані з роботою комісій, на засіданнях бюро і секретаріату, приймали відповідні рішення, організовували навчання партійних активістів, узагальнювали і поширювали кращий досвід роботи. Бюро Полтавського обкому КП України протягом 1962—1965 рр. слухало питання роботи комісій партконтролю п'ять разів [5, ф. 15, оп. 1, од. збер. 2843, арк. 71; ф. 8, оп. 1, од. збер. 183, арк. 9; ф. 1, оп. 6, од. збер. 1975, арк. 85; 8, 1965 р.]. Тричі за цей же час обговорювались питання про керівництво парткомів роботою комісій на бюро Сумського обкому партії [6, ф. 4, оп. 41, од. збер. 52, арк. 138; ф. 7484, оп. 1; од. збер. 92, арк. 247; ф. 7483, оп. 1, од. збер. 17, арк. 139] і стільки ж разів — на бюро Чернігівського обкому КП України [7, ф. 8332, оп. 2, од. збер. 18, арк. 237; од. збер. 19, арк. 304; 1965 р.].

Станом керівництва діяльністю комісій партконтролю з боку первинних партійних організацій постійно цікавились міськкоми і райкоми КП України. Вони стежили за тим, як первинні партійні організації, використовуючи досвід і знання всіх комуністів, діяли єдиним бойовим колективом, не тільки приймаючи хороші рішення, але й спільними зусиллями впроваджуючи їх у життя.

Над поліпшенням діяльності комісій партконтролю повсякденно працювали первинні партійні організації. Парткоми і бюро парторганізацій особливу увагу приділяли доборові комуністів до складу комісій, віддаючи перевагу чесним і принциповим, ініціативним працівникам, спеціалістам у тій чи іншій галузі. Адже успіху, як правило, добиваються ті комісії, які не лише фіксують недоліки, але й вносять конкретні пропозиції щодо усунення недоліків. Питання про роботу комісій періодично обговорювались парткомами, бюро або загальними зборами парторганізацій. Це давало можливість парткомам, бюро краще знати стан справ на виробництві, ефективніше впливати на виконання завдань, що стоять перед колективом.

Активно діяли комісії партконтролю в первинних парторганізаціях Кременчуцького автомобільного заводу [17, 18], Полтавської бавовнопрядильної фабрики [15, 4], сумських заводів електронних мікроскопів [14, 17, II, 1962], рафінадного [6, ф. 1, оп. 5, од. збер. 12, арк. 136], залізничної станції [6, ф. 1, оп. 5, од. збер. 15, арк. 229] та інших.

Необхідність дальшого вдосконалення партконтролю в період розгорнутого будівництва комунізму викликається такими обставинами:

по-перше, зростанням масштабів і складністю завдань комуністичного будівництва як у політичній, так і в економічній галузях;

по-друге, вдосконаленням у відповідності з рішеннями березневого і вересневого (1965 р.) Пленумів ЦК КПРС системи управління і планування народного господарства;

по-третє, необхідністю дальшого підвищення рівня всієї організаційно-партійної роботи;

по-четверте, дальшим розвитком творчої ініціативи мас, підвищенням їх активності.

Важливим інструментом партійних організацій у боротьбі за технічне вдосконалення виробництва, підвищення його культури і економічної ефективності, виховання працівників у дусі високої відповідальності за доручену справу стали комісії під час проведення господарської реформи. Вони допомагали оперативно виявляти і усувати недоліки, проводити в дію невикористані резерви.

Добре працювала комісія партконтролю первинної парторганізації Полтавського заводу газорозрядних ламп [13, 27. II. 1969]. Перспективний план її роботи, складений на рік, передбачав заходи, що сприяли підвищенню рентабельності виробництва, зокрема, кращому використанню основних виробничих фондів, запровадженню саратовської системи бездефектної здачі продукції та інших форм і методів боротьби за одержання найбільшої кількості продукції з одиниці виробничої площі. В грудні 1968 р. було виявлено, що металозаготівельний цех подавав для складання браковані цоколі нормально освітлювальних ламп. Члени комісії А. П. Савенко та Н. М. Педасенко разом з головою комісії Г. С. Воробйовим встановили, що причиною браку було грубе порушення технології виробництва майстром металозаготівельного цеху І. П. Одноволом. Після оцінювання він відбілював цоколі кислотою, хоч технологією це не було передбачено. Пропозиції комісії — виготовити нову ванну для оцінювання, налагодити зберігання цоколів, практикувати вибірку перевірку деталей та інше — обговорювались на засіданні парткому заводу і на зборах у цехах та дільницях. Минуло небагато часу, і недоліки було усунуто. Завдяки поліпшенню якості виготовлення цоколів строки служби ламп збільшились у півтора раза [13, 27. II. 1969].

На рівні нових вимог здійснювали своє право контролю адміністрації парткоми, первинні і цехові (бригадні) парторганізації Ніжинського будівельно-монтажного управління і колгоспу ім. Подвойського Ніжинського району Чернігівської області [12, 1. II. 1967; 17. II. 1968], Кременчуцького заводу шляхових машин і колгоспу «Перемога» Козелецького району Полтавської області [13, 15. I. і 2. III. 1969], колгоспу ім. Леніна Глухівського району, Сумського машинобудівного заводу ім. Фрунзе [14, 16. XI. 1969; 2. VI. 1970] та інших.

Проте в роботі комісій партконтролю і керівництві ними мали місце й недоліки. У багатьох первинних парторганізаціях Полтавської області, наприклад, комісії затверджувались без чітко визначених завдань [8, 4. III. 1968]. У ряді місць існували надумані комісії (наприклад, комісія по контролю за виконанням Статуту сільгоспартії), деякі комісії очолювали активісти, що самі підлягали ретельному контролю (голови колгоспів, головні бухгалтери, бригадири тощо). Деякі парткоми, як, наприклад, Кролевецький райком КП України Сумської області [5, ф. 4, оп. 1, од. збер. 52, арк. 138—148], Ніжинський і Чернігівський міськкоми партії Чернігівської області [7, ф. 470, оп. 26. од. збер. 9, арк. 73] слабо використовували різні форми і методи роботи з комуністами, що працювали на громадських засадах, рідко проводили семінари голів комісій, не завжди запрошували їх на семінари секретарів первинних парторганізацій.

Але, незважаючи на окремі недоліки, комісії контролю діяльності адміністрації були і є добрими помічниками первинних партійних організацій у мобілізації виробничих колективів на успішне здійснення своїх завдань. Контролюючи адміністрацію, висуваючи перед нею ті чи інші вимоги, парторганізація сама вдосконалює свою діяльність не тільки в галузі контролю, а й у зміцненні партійної дисципліни та зв'язків з масами, в розвитку внутріпартійної демократії. Саме тому ХХІV з'їзд КПРС поширив статутне положення про право контролю діяльності адміністрації на первинні парторганізації всіх проектних організацій, конструкторських бюро, науково-дослідних інститутів, учбових закладів, культурно-освітніх, лікувальних та інших установ і організацій, функції адміністрації яких не виходять за межі своїх колективів [3, 230—231]. Це серйозно підвищує відповідальність первинних партійних організацій, комуністів за діяльність своїх колективів, за зміцнення в них порядку і дисципліни. Внесене ХХІV з'їздом КПРС доповнення до Статуту партії [60] про право контролю діяльності адміністрації сприятиме дальшому піднесенню рівня організаційно-партійної роботи первинних парторганізацій, значно посилить контроль за здійсненням директив партії і уряду, дотриманням кожним трудящим радянських законів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ленін В. І. Твори, вид. 4, т. 27, 570 с., 33, 494 с.
2. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і Пленумів ЦК, видання VII, ч. 1, 781 с., 3, 651 с. Держполітвидав УРСР, К., 1954 р.
3. Матеріали ХХІV съезда КПСС. М., Политиздат, 1971 г., 319 с.
4. Справочник партійного работника. Выпуск III, М., Госполитиздат, 1961 г., 834 с.
5. Партійний архів Полтавської області (ПАПО).
6. Партійний архів Сумської області (ПАСО).
7. Партійний архів Чернігівської області (ПАЧО).
8. Поточний архів Полтавського обкому КП України.
9. Поточний архів Сумського обкому КП України.

10. Поточний архів Чернігівського обкому КП України.
11. Газета «Правда».
12. Газета «Деснянська правда», орган Чернігівського обкому КП України та облвиконкому.
13. Газета «Зоря Полтавщини», орган Полтавського обкому КП України та облвиконкому.
14. Газета «Ленінська правда», орган Сумського обкому КП України та облвиконкому.
15. Баглай М. Партийний контроль в дії. Збірник статей «Дійовий контроль». Харківське обласне книжково-газетне видавництво. 1960, с. 7—15.
16. Ваганов Ф. Развитие ленинских норм партийной жизни и принципов коллективного руководства XXII съездом КПСС. Изд-во «Знание», М., 1962, 75 с.
17. Кожарін М. Запалюючий приклад комуністів. Харківське обласне книжково-газетне видавництво, 1961, с. 15—27.
18. Лобода А. И. Комиссии контроля первичных партийных организаций промышленных предприятий Украины в борьбе за досрочное выполнение задач семилетки (1959—1962 гг.). Автореферат, К., 1963, 33 с.
19. Оніпко М. Свіжий струмінь. Збірник статей «Дійовий контроль». Харківське обласне книжково-газетне видавництво, 1960, с. 3—17.

М. В. Яремченко

УДОСКОНАЛЕННЯ ПАРТІЙНОГО КЕРІВНИЦТВА ПРОМИСЛОВІСТЮ В УМОВАХ ГОСПОДАРСЬКОЇ РЕФОРМИ 1965—1968 рр.

(На матеріалах Харківського ордена Леніна турбінного заводу
ім. С. М. Кірова)

Створення матеріально-технічної бази комунізму в нашій країні вимагає неухильного піднесення рівня організації соціалістичного виробництва, постійного вдосконалення керівництва народним господарством, підвищення його економічності.

У Директивах XXIV з'їзду КПРС по п'ятирічному плану розвитку народного господарства СРСР на 1971—1975 рр. підкреслюється, що головна увага в усіх ланках планування і керівництва господарством повинна бути зосереджена на найбільш раціональному і ефективному використанні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, природних багатств і усуненні зайвих витрат. Досягнення в інтересах суспільства найбільших результатів при найменших затратах — такий непорушний закон господарського будівництва [1,54].

Важливе значення при розв'язанні цих завдань мало послідовне проведення в житті розробленої вересневим (1965 р.) Пленумом ЦК КПРС нової системи планування і економічного стимулювання [Див. 2, 640].

Як відомо, початок економічної реформи припадає на перший рік восьмої п'ятирічки (1966—1970 рр.). До роботи по-новому тоді приступила порівняно невелика група підприємств.

Їх по праву називали розвідниками. Вони випробовували, вивчали, порівнювали і відбирали краще.

Серед цих розвідників був і колектив Харківських турбобудівників. Економічна реформа стала могутнім важелем у промислового виробництва. Вона охопила в країні понад 27 тисяч підприємств, які дають близько трьох чвертей продукції і понад 80 процентів прибутку всієї індустрії [4,84].

Вивчення і розповсюдження досвіду роботи партійних організацій промислових підприємств, які перейшли на нову систему господарювання, являє собою значний теоретичний і практичний інтерес.

На жаль, до останнього часу в літературі ще недостатньо висвітлено це питання. Ось чому автор поставив перед собою завдання на прикладі Харківського турбінного заводу ім. С. М. Кірова показати, як партійна організація заводу здійснювала керівництво колективом по підготовці підприємства до роботи в нових умовах господарювання.

Виконуючи рішення XXIII з'їзду КПРС і вересневого (1965 р.) Пленуму ЦК КПРС, партійна організація заводу розгорнула велику організаторську і політичну роботу [5, оп. 1, спр. 242, арк. 66].

2 жовтня 1965 р. відбулася XIV звітно-виборна заводська партійна конференція [5, оп. 1, спр. 314, арк. 8]. Трудівники заводу відзначили її славною трудовою перемогою, достроково вготували турбину К—500—240.

З доповіддю про роботу партійної організації виступив секретар парткому В. І. Малов.

— Турбобудівники, — сказав він, — як і всі радянські люди, гаряче схвалюють рішення, прийняті вересневим Пленумом ЦК КПРС, спрямовані на поліпшення роботи промисловості. Трудівники заводу разом з усім народом вважають рішення вересневого Пленуму ЦК КПРС своєчасними. Вони є вимогою нашого життя. [6, 6 жовтня 1965 р.]

17 листопада 1965 р. на заводі відбувся партійно-господарський актив, на якому було обговорене питання про завдання колективу заводу по успішному виконанню рішень вересневого Пленуму ЦК КПРС і гідну зустріч XXIII з'їзду КПРС [5, оп. 1, спр. 314, арк. 8]. Цей актив прийняв конкретні заходи по вдосконаленню господарської діяльності, партійної роботи в нових умовах [6, 20 листопада 1965 р.]

Партійний комітет організував постійний контроль за ходом виконання розроблених заходів, на заводі проведено місячник збору пропозицій, спрямованих на поліпшення управління виробництвом, удосконалення планування і посилення економічного стимулювання [5, оп. 1, спр. 341, арк. 46]. Цехові партійні організації і партгрупи розгорнули глибоке вивчення рішень вересневого Пленуму ЦК КПРС [6, 22 грудня 1965 р.]

В нових умовах господарювання довелося перебудувати діяльність партійних організацій, шукати і застосовувати нові форми організаторської і масово-політичної роботи. Велику увагу приділяли добору, розстановці і вихованню кадрів. На цей час на обліку в партійній організації заводу стояло 1260 членів КПРС, які були об'єднані в 30 партійних організаціях і 84 партійних групах [5, оп. 1, спр. 341, арк. 5].

Партком разом з цеховими парторганізаціями висунули на керівну партійну і господарську роботу 62 комуністи [5, оп. 1, спр. 337, арк. 11].

Відповідно до вказівок XXIII з'їзду КПРС на заводі значно збільшилось число комуністів серед профспілкового і комсомольського активу. З 41 керівника цехових комітетів профспілки — 26 були комуністи; з 22 секретарів комсомольських організацій — 13 комуністів [5, оп. 1, спр. 337, арк. 11].

Під час підготовки заводу до роботи в нових умовах поліпшився якісний склад партійних груп, членів і секретарів партійних бюро. Так з 30 секретарів парторганізацій — 13 мали вищу освіту, 15 — середню технічну і 2 — середню загальну освіту [5, оп. 1, спр. 337, арк. 11]. Ця обставина не могла не сприяти кращій організації навчання секретарів парторганізацій та партгрупоргів.

З метою дальшого піднесення масово-політичної роботи в нових умовах важливим було не стільки регулярне повідомлення фактів, подій, скільки їх глибоке політичне і економічне обґрунтування. Діюча до цього часу система масово-політичної роботи через агітаторів не могла повністю розв'язати цих завдань. Ось чому на промислових підприємствах країни поряд з агітколлективами стали створюватися групи політінформаторів.

На Харківському турбінному заводі для ведення політичної інформації були підбрані люди, які стояли на одному рівні з пропагандистами. Агітатори-економісти проводили заняття в гуртках. Розпочали навчання по підвищенню своїх економічних знань всі майстри. 137 турбобудівників брали участь у роботі заводської групи товариства «Знання» [6, 1 червня 1966 р.]. Серед них — партійний і комсомольський актив, керівні працівники заводу, новатори виробництва, один доктор технічних наук, сім кандидатів технічних наук, чотири Лауреати державної премії, два Герої Соціалістичної Праці та інші [6, 1 червня 1966 р.].

Як бачимо, контингент лекторів на заводі підібрався досить сильний. І це дало свої позитивні наслідки в проведенні лекційної пропаганди серед трудящих заводу. Партійна організація спрямовувала роботу товариства на пропаганду рішень XXIII з'їзду КПРС і XXIII з'їзду КП України, нової системи планування і економічного стимулювання [5, оп. 1, спр. 337, арк. 65].

Після вересневого Пленуму ЦК КПРС у зв'язку з підготовкою і переходом заводу на нову систему господарювання було розроблено цикл лекцій на цю тему [5, оп. 1, спр. 337,

арк. 65]. Активну участь в пропаганді нової системи взяли Д. Д. Рошаль, О. В. Борсук, М. Г. Рікман, В. В. Угольников, В. В. Обревко, Ф. К. Савін та інші [6, 1 червня 1966 р.].

Для кращого розуміння і засвоєння нової системи планування і економічного стимулювання партком заводу проводив семінари, огляди, економічні конференції тощо [5, оп. 1, спр. 339, арк. 98]. Так 6 січня 1966 р. відбулося перше заняття постійно діючого семінару керівників відділів, цехів та служб, на якому виступив директор заводу А. Ф. Рудковський. Він прочитав лекцію на тему: «Організація підготовчої роботи на підприємствах по удосконаленню планування та економічного стимулювання промислового виробництва в світлі рішень вересневого Пленуму ЦК КПРС [6, 8 січня 1966 р.]».

Щоб краще справитись з поставленими завданнями, пов'язаними з переходом на нову систему господарювання, у підготовці брали активну участь не лише господарські керівники, але й громадські організації. Ось чому партком заводу вирішив провести семінар секретарів партійних бюро і партгрупоргів. Цей семінар відбувся 10 січня 1966 року [6, 15 січня 1966 р.]».

Партійні групи стали значно активніше виявляти ініціативу в розв'язанні завдань, які поставали перед колективом. Вони наполегливо шукали нові форми партійного впливу на виробничо-господарську діяльність підприємства. «Роль комуністів партійних груп в удосконаленні виробництва» — цій темі був присвячений семінар партгрупоргів, організований парткомом заводу [5, оп. 1, спр. 337, арк. 9].

Комуністи стали застрільниками розв'язання різноманітних питань господарської діяльності, показували приклад самовідданої праці виробничникам, виступали організаторами різних корисних справ. Очолена комуністом І. Ф. Горбатьком, делегатом XXIII з'їзду КПРС, бригада слюсарів-складальників турбін відразу ж показала злагожденість в роботі, вміння правильно розподілити сили, час [6, 30 березня 1966 р.]. І як би не було важко на дільниці, бригада ніколи не підводила колектив. Будь-яке завдання виконувалося в строк. Тут народилось багато цікавих починань: і вузлове складання турбін, і механізація ручних робіт, і бригадна оплата праці, і багато іншого [6, 30 березня 1966 р.]».

В цьому колективі багато слюсарів вирости в керівників виробництва. Олександр Берковський, Василь Катриченко, Георгій Сидельников без відриву від виробництва закінчили учбові заклади і зараз працюють майстрами [6, 30 березня 1966 р.]. Девіз бригади — відмінно трудитися і повсякденно вчитися.

Це не єдиний приклад активного втручання комуністів у розв'язання питань удосконалення виробництва.

Велике значення для посилення ініціативи, самодіяльності і розвитку трудового пошуку робітників мало широке впровад-

ження на підприємстві різноманітних форм морального заохочення: занесення на Дошку пошани, до Книги пошани, нагородження почесними грамотами і т. ін. Партком заводу схвалив цінну ініціативу комуністів партгрупи першої механічної дільниці гідротурбінного цеху, де партгрупоргом т. Гнезділов. Полягала вона ось у чому. Виконає хтось з виробничників своє соціалістичне зобов'язання, і вони надсилають йому додому вітання з досягнутою перемогою, щоб і родина знала про цей успіх [6, 9 квітня 1966 р.].

За пропозицією партійного комітету на підприємстві були створені спеціальні комісії, лабораторії, ініціативні групи, які аналізують наслідки виробничої і фінансової діяльності, ретельно вивчають економічні показники за минулі роки, розробляють інструкції і рекомендації для роботи в нових умовах [5, оп. 1, спр. 336, арк. 8].

Заслуговує на увагу і широке розповсюдження досвід турбобудівників з розробки рекомендацій по впровадженню господарського розрахунку і практики преміювання, вдосконалення економічних служб, системи фінансування та збуту [5, оп. 1, спр. 441, арк. 47].

Розгорнулася напружена робота по вишукуванню внутрішніх резервів виробництва. Уже на початку 1966 р. заводська лабораторія успішно провела експерименти по впровадженню у виробництво більш прогресивної технології — плазмового різання металу [6, 5 лютого 1966 р.].

До цього часу заготовки розрізалися на фрезерних верстатах. Більше 20 хвилин потрібно було робітникові тільки на те, щоб розрізати заготовку, а нова установка виконує цю роботу за одну хвилину [6, 5 лютого 1966 р.]. В нових умовах всі ланки виробничого ланцюга повинні працювати виключно чітко. Зараз, як ніколи раніше, у цехах, відділах спеціалісти, керівники звертаються до графіків відвантаження турбін, редукторів [6, 19 березня 1966 р.]. Виконання плану залежить від реалізації готової продукції. Обов'язкове дотримання графіків забезпечує ритмічність. Саме за це і повів боротьбу створений на заводі комсомольський штаб по відвантаженню готової продукції [6, 19 березня 1966 р.].

Боротьба за додержання технологічної дисципліни, проти певитрат сировини і палива, за скорочення простоїв, поліпшення системи договірних відносин з постачальниками і споживачами відразу дала відчутні результати.

Багато нового, цікавого внесла економічна реформа в життя підприємства. Для всього колективу турбобудівників характерними стали творчість, невтомні пошуки кращого розв'язання виробничих питань. Підприємствам, які впроваджують нову систему праці, варто, наприклад, вивчити і запозичити те, як розроблялась і впроваджувалась система оперативного-виробничого

планування, обліку і регулювання виробництва за допомогою електронно-обчислювальної машини «Урал-4» [3, 99].

Значний інтерес являє собою і те, як на заводі проводились спеціальні конференції, присвячені питанням удосконалення госпрозрахунку, як організовано заняття в школах економічних знань [6, 25 травня 1966 р.].

Партійна організація заводу приділяла велику увагу такому важливому питанню, як наукова організація праці. Під її керівництвом у цехах і відділах заводу була створена рада НОП — наукової організації праці, якою керує головний інженер В. М. Савін. Рада спрямовує роботу 18 творчих бригад [6, 11 червня 1966 р.].

Зростанню продуктивності праці значною мірою сприяє творча діяльність раціоналізаторів і винахідників по дальшому розвитку технічного прогресу, механізації і автоматизації виробничих процесів, поліпшенню організації праці та виробництва. Тільки за перший квартал 1966 р. на заводі було подано 423 пропозиції, що на 107 пропозицій більше, ніж за відповідний період 1965 р. [6, 23 квітня 1966 р.].

Цінні пропозиції внесли слюсар ремонтного цеху А. Єгоренко, який знайшов дуже простий і ефективний метод ремонту піввісей, інженер відділу головного металурга В. Даншин, слюсар модельного цеху П. Кравченко, інженер В. Кошій, бригадир зварювальників І. Зозуля, майстер інструментального цеху В. Бредихін та багато інших [6, 14 травня 1966 р.].

Цікавий і повчальний досвід нагромадила партійна організація заводу в боротьбі за краще використання виробничих фондів і капітальних вкладень, збільшення їх віддачі. Саме від цього в значній мірі залежить вирішення центрального завдання партії — підвищення ефективності суспільного виробництва. В цехах впроваджено перевірку наявності основного, запасного і резервного устаткування, визначення ліміту основних і оборотних фондів [5, оп. 1, спр. 337, арк. 24]. Так на 1 червня 1966 р. на заводі було виявлено невикористаного і морально застарілого устаткування на суму 2053020 крб. та на 224020 крб. невстановленого нового устаткування [5, оп. 1, спр. 338, арк. 153].

У своєму рішенні від 28 червня 1966 р. партком заводу зобов'язав секретарів партійних організацій цехів і відділів обговорити на партійних зборах це питання і вжити конкретних заходів до підвищення фондівіддачі, до вдосконалення нової системи господарювання [5, оп. 1, спр. 338, арк. 144].

Заводська партійна організація приділяла неослабну увагу питанням поліпшення якості продукції. Комуністи очолили наполегливу і повсякденну боротьбу за високу якість продукції, за честь заводської марки. На одному з засідань парткому, 18 травня 1966 р., йшла мова про розробку системи заходів, спрямованих на підвищення якості продукції [5, оп. 1, спр. 338, арк. 79]. Після цього в усіх цехах і на дільницях відбулися партійні збо-

ри, які прийняли конкретні заходи щодо поліпшення якості продукції, потім було організовано постійно діючі курси підвищення кваліфікації майстрів і робітників для оволодіння суміжними професіями, проведено ретельне опрацювання технічної та технологічної документації, в технологічних процесах визначено методику контролю якості виробів, перевірено знання робітників, майстрів і працівників відділу технічного контролю по закріплених за ними операціях та ділянках робіт [5, оп. 1, спр. 342, арк. 66].

Партійна організація виховала немало ентузіастів якості, борців за випуск тільки першосортної продукції. Їх праця завжди бездоганна. Це—модельник п'ятого розряду Яків Єфременков [6, 15 січня 1966 р.], токарь, Герой Соціалістичної Праці, делегат XXIII з'їзду КП України К. С. Кисляков і інші [6, 22 жовтня 1966 р.].

Внаслідок здійснення цілого ряду заходів по переведенню підприємства на нові умови праці завод став працювати стабільно, ритмічно. За третій квартал 1966 р. колектив успішно виконав державний план по всіх техніко-економічних показниках. Колектив заводу втретє завоював перехідний Червоний прапор Ради Міністрів СРСР [6, 2 листопада 1966 р.].

Підбиваючи підсумки трудової діяльності колективу заводу за перший рік восьмої п'ятирічки, який поклав початок господарській реформі на заводі, слід сказати, що за цей короткий відрізок часу під керівництвом партійної організації колектив заводу вписав багато славних сторінок у літопис комуністичного будівництва: план по реалізації товарної продукції виконано на 106,9%, по випуску валової продукції—на 104,6%, причому зростання проти минулого року становить 10,5%, продуктивність праці становить 104%. Проти минулого року вона зросла на 7,5% [6, 7 січня 1967 р.].

Завдання по одержанню прибутку виконано на 107%. Утворено фонди соціально-культурний та матеріального заохочення, вони значно переросли заплановані. Збільшилась сума виплати премій як робітникам, так і інженерно-технічним працівникам та службовцям [6, 7 січня 1967 р.].

Таким чином, економічна реформа за порівняно невеликий строк дії на Харківському ордену Леніна турбінному заводі ім. С. М. Кірова підтвердила свою життєвість, проявила себе в народному господарстві як могутня перетворююча сила.

ЛІТЕРАТУРА

1. Косигін О. М. Директиви XXIV з'їзду КПРС по п'ятирічному плану розвитку народного господарства СРСР на 1971—1975 роки. Київ, Політвидав України, 1971, 78 с.

2. Про поліпшення управління промисловістю, вдосконалення планування і посилення економічного стимулювання промислового виробництва. В зб. «Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам (1917—1967 гг.)», т. 5, М., Политиздат, 1968, 749 с.

3. Продуктивність праці і ефективність виробництва. Матеріали Харківської міської економічної конференції. Харків, Вид-во «Прапор», 1968, 323 с.
4. Головне в боротьбі за комунізм. Київ, Політвидав України, 1970, 237 с.
5. Партійний архів Харківського обкому КП України, фонд 123.
6. Газ. «Кіровоць». Орган парткому, дирекції та завкому профспілки Харківського ордену Леніна турбінного заводу ім. С. М. Кірова.

С. В. Проценко

ВИКРИТТЯ ПРЕСОЮ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ АНТИПРОФСПІЛКОВОГО ЗАКОНОПРОЕКТУ ЛЕЙБОРИСТСЬКОГО УРЯДУ ВІЛЬСОНА

Останнє десятиліття характеризується невпинним зростанням класових битв у розвинених капіталістичних країнах. «...В Англії, — говорить у звітній доповіді ЦК КПРС XXIV з'їздові партії, — класова боротьба досягла високого ступеня напруженості, а за масштабами, за кількістю учасників нинішні страйки можна порівняти тільки з загальним страйком 1926 року» [1, 19]. Це піднесення підготовано роками упертої боротьби передової частини робітничого класу, і насамперед комуністів, проти наступу монополістичного капіталу на життєвий рівень трудящих і права профспілок.

«У боротьбі проти робітничого руху, — сказано в Основному документі міжнародної Наради комуністичних і робітничих партій у Москві, — імперіалізм нехтує демократичні права і свободи, застосовує відкрите насильство, жорстокі методи поліцейських переслідувань, антиробітниче законодавство...» [2, 259]. Саме таку політику проводив в Англії лейбористський уряд Вільсона, що перебував при владі протягом 1964—1970 рр.; дотримується її і сучасний уряд консерваторів.

Уперта страйкова боротьба в 1965—1968 рр. зірвала плани уряду обмежити або заморозити заробітну плату, застосовуючи так звану «політику прибутків». Однак уряд все ж намагався знайти вихід із скрутного економічного становища за рахунок трудящих. Про це свідчить розроблений ним законопроект «Замість боротьби».

Мета цієї статті — показати, як комуністи Великобританії на сторінках своєї преси викривали названий законопроект, що стало поштовхом для нового піднесення робітничого руху і зумовило, кінець кінцем, поразку планів уряду.

«Упорядкувати», а по суті заборонити, страйковий рух в країні — давня мрія Вільсона. Ще до того, як стати прем'єр-міністром, він писав: «Ми наполягаємо, щоб будь-які зміни відбувалися конституційним, демократичним шляхом, властивим нашій нації. Одночасно ми проти індустріальних акцій — страйків та аналогічних дій, що їх використовують профспілки для до-

сягнення своїх цілей» [3, 203]. Реалізуючи цей задум, Вільсон уже в 1965 р. створив комісію, очолювану лордом Донованом, для розробки відповідних рекомендацій. У червні 1968 р. ця комісія опублікувала доповідь, де говорилось про тяжкі економічні наслідки «неофіційних страйків», а також пропонувалось позбавити їх захисту закону. На основі доповіді Донована і було розроблено новий антипрофспілковий законопроект. Коли основні його положення стали відомими, буржуазна преса розпочала рекламну кампанію, називаючи цей законопроект «сміливим кроком у правильному напрямку». Однак підприємці вимагали жорстокіших заходів проти «неофіційних страйків».

В умовах дискредитації профспілок і вихваляння планів уряду тільки комуністична преса послідовно виступала на захист інтересів робітничого класу¹.

11 січня 1969 р. відбувся пленум Виконкому КПВ. Генеральний секретар Комуністичної партії Великобританії Джон Голлан виступив з доповіддю «Перспективи на 1969 рік», де визначив як одне з головних завдань партії на найближчий період — боротьбу проти антипрофспілкових планів уряду. Особливої уваги він надавав роз'ясненню серед трудящих справжньої суті законопроекту, що готувався. Пленум ухвалив активніше розповсюджувати політичні брошури і листівки, добиватись збільшення тиражу «Морнінг стар». Доповідь Джона Голлана (основні положення) вийшла згодом окремою брошурою, яку партійні організації поширювали серед трудящих [6, 55—59].

Виконуючи рішення пленуму, Комуністична партія Великобританії розгорнула широку кампанію, спрямовану на викриття справжньої суті законопроекту «Замість боротьби». Вона видавала листівки і політичні брошури, що їх використовували як агітаційний матеріал всі прогресивні кола, котрі боролись проти урядового законопроекту. Газета комуністів «Морнінг стар» не тільки правильно оцінювала всі положення цього законопроекту, а й систематично викривала наміри уряду, закликаючи робітничий клас до боротьби. Тільки тут боротьба трудящих проти політики уряду висвітлювалась послідовно і правильно, в той час як буржуазна преса замовчувала або спотворювала, перекручувала висвітлення цієї боротьби. «Морнінг стар» гостро реагувала на публікацію буржуазною пресою матеріалів так званого «опитування суспільної думки». Буржуазна преса прагнула таким чином показати, що наміри уряду немовби знаходять широку підтримку народних мас. Коли наслідки одного з таких опитувань були надруковані в газеті «Санді таймс», «Морнінг стар» писала: «Хто ці члени профспілок, ми не знаємо. Вони напевно нікого не представляють, крім самих себе. Рішення остан-

¹ Поруч з «Морнінг стар» боротьбу з Білою книгою вела і тижнева газета лівих лейбористів «Трибюн». Хоч газета постійно сповзала на позицію тред'юніонізму, вона в деякій мірі допомогла трудящим з'ясувати наслідки прийняття нових законів.

нього конгресу БКТ, що засудив втручання держави у справи профспілок і на якому було 1054 делегати, обрані 8 725 604 членами профспілок, і є тією точкою зору, яку слід брати до уваги» [7, 6/І—1969].

«Морнінг стар» регулярно публікувала виступи Джона Голлана, Берта Рамелсона та інших керівних діячів партії. Вона стала трибуною лівих і прогресивних сил країни, надаючи можливість висловлюватись керівникам і членам профспілкових організацій, лівим лейбористам, членам парламенту. Активну роль у цій боротьбі відігравали журнали «Комент», «Марксизм тудей», «Лейбор манслі».

Як же оцінювала комуністична преса законопроект «Замість боротьби»? В одній із своїх статей Джон Голлан писав, що «Біла книга» являє собою найбільший наступ на права профспілок у цьому столітті» [7, 14/VII—1969]. Уже в самій назві законопроекту («Замість боротьби») газета «Морнінг стар» вбачала повну зраду справи робітничого класу. Вона підкреслювала, що керівництво лейбористської партії забуло широко відому істину про те, що боротьба в суспільстві відбувається не з випадкових причин, а викликана поділом суспільства на антагоністичні класи. «Саме це заперечення класовості політики, — писав журнал «Лейбор манслі», — і перетворило керівництво лейбористської партії, незважаючи на всі його спроби провести деякі ліберальні реформи, кінець кінцем, у знаряддя капіталізму в боротьбі проти робітничого класу» [8, 1968, № 5, 200].

Критикуючи намагання уряду викоренити боротьбу робітничого класу за життєві права і домогтися «гармонії» на виробництві, член Виконкому Берт Рамелсон писав, що для цього треба насамперед усунути справжню причину боротьби, яка полягає в експлуатації робітничого класу, і забезпечити перехід країни на шлях соціалізму, а не здійснювати політику, спрямовану на стабілізацію капіталізму [7, 13/II—1969].

Комуністи завжди боролись проти роздрібненості, недостатньої згуртованості, не досить чіткої організованості профспілкового руху, прийнятого у значній мірі духом реформізму. Рекомендації «Білої книги» створювали ілюзію того, що уряд прагне зміцнити профспілки, більше охопити ними робітників. Насправді ж мета згаданого законопроекту полягала в тому, щоб прискорити інтеграцію профспілок у систему державно-монополістичного капіталізму; зокрема в одному з положень згаданого законопроекту йшлося про «введення нового юридичного поняття профспілок». Комуністи доводили, що організаційне зміцнення профспілкового руху — справа самих профспілок, що пропозиція уряду є спробою «приборкати» робітничу організацію. Комуністична партія вимагала залишити профспілки вільними, тобто дати їм можливість самостійно розв'язувати всі свої внутрішні проблеми, і закликала до боротьби за збереження вже завойованих прав.

Головною у «Білій книзі» була проблема обмеження права трудящих на страйк, що відповідала інтересам монополій. Для «неофіційних страйків» (не санкціонованих керівництвом профспілок) законопроект передбачав 28-денний «період охолодження», тобто заборону по суті. Для офіційних страйків пропонувалось обов'язкове загальне таємне голосування відносно доцільності останніх.

У передових статтях газети «Морнінг стар», на сторінках журналів, листівок, у виступах діячів профспілкового руху розкривався справжній зміст цих «рекомендацій». Комуністична преса, підкреслюючи, що «період охолодження» дає змогу урядові паралізувати майже кожний страйк, послабити бойовий дух робітників, підірвати їх солідарність, вказувала на класовий характер політики Вільсона. «Лейбористські лідери, — говорилося у листівці «Руки геть від профспілок», виданій комуністами, — намагаються подати свою політику як справедливу для всіх класів. Що може бути справедливою у «періоді охолодження», якщо за ці 28 днів кожна капіталістична газета, кожний покірний економіст буде виступати від імені підприємців?» [6, 50]. Пропозиція таємного голосування, підкреслювала преса КПВ, є ще одним ударом, спрямованим проти профспілок. Навіть комісія Донована не намілилась це запропонувати, незважаючи на тиск з боку консерваторів і підприємців. Комуністи пояснювали, що «таємне голосування» викличе послаблення профспілок, обеззброїть їх при сутичці з підприємцями. Значна кількість членів профспілок з різних причин не завжди бере участь у боротьбі, не знає всіх деталей. Через це уряд і підприємці намагаються за їх допомогою добитись бажаних результатів.

Комісія Донована пропонувала заборонити «неофіційні страйки». «Біла книга» у цьому відношенні пішла далі. Вона акцентувала увагу на забороні всіх «неконституційних страйків», в тому числі і «офіційних», якщо профспілка не витримала всю процедуру розв'язання конфлікту. Таке становище, писала «Морнінг стар», пояснюється тими змінами, які відбулися у керівництві ряду передових профспілок. Уряд боявся, що ліві керівники санкціонуватимуть всі страйки і частіше вдаватимуться до них.

Комуністична преса пояснювала трудящим суть процедури розгляду конфліктів, нав'язаної робітничому класові сто років тому, коли він ще був слабо організований. Будь-який конфлікт розв'язувався досить довго, і важко було визначити, вичерпувалась у кожному конкретному випадку встановлена процедура до кінця, на чому наголошував законопроект, чи ні. Невипадково Берт Рамелсон назвав цю процедуру «диктатом босів».

Федерацію підприємців не задовольняли існуючі заходи відносно обмеження страйків. Вона постійно вимагала від уряду жорстокіших заходів, пропонувала, щоб самі страйкарі відшкодували підприємцям збитки. Була навіть спроба надати цим

вимогам сили закону. Це означало б, що підприємці можуть через суд стягати компенсацію за збитки. «Біла книга» рекомендувала, щоб юридичну силу діставали ті пропозиції, відносно яких обидві сторони дійшли згоди і закріпили цю згоду у письмовому вигляді.

Комуністична партія постійно звертала увагу робітничого класу на ту небезпеку, яка загрожувала йому, коли вказані вимоги підприємців стануть законом. Більшість трудящих під впливом буржуазної пропаганди не бачили нічого поганого у дотримванні договореності між обома сторонами, про що свідчать запитання у редакцію «Морнінг стар». Через те газета виступила з поясненнями, чому профспілки борються проти намагання підприємців надати угодам юридичної сили. Профспілкові угоди, на відміну від інших звичайних угод, відбивають співвідношення класових сил у даний період. Профспілки мусять бути завжди вільними від будь-яких зобов'язань, щоб шляхом страйків добиватись укладання нових договорів, коли співвідношення сил зміниться на їх користь. Крім того, профспілки часто мало обізнані з рівнем продуктивності і прибутковості підприємств, а також з іншими даними, необхідними для укладання угод. Комуністична преса особливо підкреслювала, що профспілки притягатимуться до суду за порушення контрактів, а це загрожує самому їх існуванню. Підраховано, наприклад, що втрати заводів Форда під час страйку 1969 р. дорівнювали сумі всіх ресурсів, що їх мали профспілки країни. І якби суд не відхилив позов підприємців, профспілкова каса була б повністю спустошена, а штраф робітникам довелось би кілька років сплачувати із заробітної плати.

Наступ уряду на права профспілок виявився і в запереченні угод в загальнонаціональному масштабі. Уряд пропонував замінити їх колективними договорами на рівні заводу чи фірми. При цьому зростання заробітної плати мало залежати тільки від продуктивності праці (вартість життя не бралась до уваги). Цю пропозицію було запозичено у консерваторів і повністю перенесено з доповіді Donovan. Комуністична преса багато писала про необхідність зберегти національні угоди. Боротьба робітничого класу в національному масштабі є важливим фактором зростання політичної свідомості і згуртування всіх верств трудящих. «Біла книга» пропонувала профспілкам зареєструватись в урядового реєстратора профспілок та асоціацій підприємств. Однією з умов реєстрації було включення до статуту профспілки певних урядових правил діяльності, таких як таємне голосування, регламентація діяльності шопстюардів та ін.

Вказуючи на небезпеку такої пропозиції, «Морнінг стар» писала, що це ще один крок до перетворення профспілок з добровільних організацій робітників, організацій, що вирішують і регулюють свої власні справи, в урядові установи. Їх головна функ-

ція полягатиме в тому, щоб самі робітники здійснювали державну політику, спрямовану на користь підприємців.

Даючи оцінку всім цим рекомендаціям, комуністична преса постійно вказувала робітничому класові, що новий законопроект є відповіддю уряду на вимоги монополістичного капіталу послабити вплив шопстюардів на робітничий клас. Регламентувати права шопстюардів, підпорядкувати їх керівництву тред-юніонів — такою була мета «Білої книги». Це ще раз підтверджувало антиробітничий характер соціальної політики уряду Вільсона.

Замість свободи страйкувати уряд обіцяв трудящим зобов'язати підприємців визнати профспілки, надавати профспілкам фінансову допомогу з метою об'єднання, давати їм більше інформації, необхідної для укладання колективних договорів тощо. Багато представників профспілок характеризували ці обіцянки як «отруту в солодкій оболонці».

Комуністична преса викривала суть обіцянок уряду. Адже йшлося тільки про номінальне визнання профспілок. У законопроекті не говорилось, як саме уряд зобов'яже підприємці визнавати профспілки. Та й визнавала «Біла книга» тільки ті профспілки, які погоджувались діяти згідно з правилами, відбитими у законопроекті. Це був крок назад. Ще у 1949 р., коли Англія ратифікувала міжнародну конвенцію, котра зобов'язувала визнавати профспілки, підприємці мусили підкоритись законowi. Але багато з них цього не зробили. І примусити їх могли не вказівки уряду, а тільки сила профспілок.

Наводячи численні приклади з життя країни, преса КПВ пояснювала, що жодне положення законопроекту не є вагомою поступкою робітничому класові. Немає такої ціни, яку можна було б сплатити за право профспілок на страйк.

Всебічна щоденна кампанія, здійснювана пресою англійської Компартії, допомогла трудящим зрозуміти справжній характер політики Вільсона і дістала високу оцінку профспілок. Виражаючи думку останніх, помічник генерального секретаря об'єднаної спілки машинобудівників і ливарників Є. Робертс писав: «Спасибі за цю кампанію від імені членів профспілок» [8, 1969, № 3, 144].

Робітничий клас Великобританії відповів на законопроект лейбористського уряду могутніми страйками, таким як 100-тисячний страйк 27 лютого і 250-тисячний — (1 травня 1969 року). Він добився скликання надзвичайного конгресу БКТ (відбувся 5 червня 1969 р.), який відхилив пропозицію «Білої книги». Робітничий клас добився перемоги. І в цьому велика заслуга Комуністичної партії Великобританії та її преси.

Робота комуністів стала основою для нового, ще могутнішого піднесення страйкової боротьби у 1970—1973 роках, що була відповіддю на новий наступ уряду консерваторів на робітничі права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали XXIV з'їзду КПРС. К., Політвидав України, 1971, 360 с.
2. Міжнародна Нарада комуністичних і робітничих партій. Документи і матеріали. Москва 5—17 червня 1969 р. К., Політвидав України, 1969, 352 с.
3. H. W i l l s o n. Purpose in Politics. L. 1964.
4. «Royal Commission on Trade Unions and Employers' Associations 1965—1968. Report...». London HMSO, Cmnd 3623.
5. «Economist». 3. 1. 1969.
6. «Comment». 1969, v. 7, № 4, ib.
7. «Morning Star». 6/1 1969, 13/2. 1969, 14/3 1969, 21/3 1969.
8. «Labour Monthly». 1969, v. 51, № 3, 1968, v. 50, № 5.
9. «Keep the Unions Free». Communist Party Publication.

І. Ш. Черномаз

ВИКОРИСТАННЯ КІНО В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ КПРС

Кафедри суспільних наук вузів в останні роки приділяють багато уваги використанню технічних засобів в учбовому процесі. Однак методика їх застосування розроблено ще недостатньо.

З усіх наявних технічних засобів сьогодні найдійовішим при вивченні історії КПРС є кіно. Вміле використання в лекціях і на семінарських заняттях фрагментів документальних і художніх історико-революційних фільмів надає викладачеві можливості яскравіше, виразніше розповісти про ту чи іншу подію в історії партії, глибше розкрити суть явищ, що вивчаються.

Важливе значення має усвідомлення завдань і методів використання кіно. Завідуючий кафедрою історії КПРС і наукового комунізму Київського інженерно-будівельного інституту професор А. Г. Шевелев вважає, що кінострічку в процесі викладання історії КПРС можна використати як фільм-вступ, фільм-закріплення і фільм-ілюстрацію. На думку А. Г. Шевелева для вступу підходить фільм, «що відтворює загальні історичні умови того періоду, про який йдеться в лекції»¹.

Але ж це типова ілюстрація, коли фрагменти з документальної або художньої стрічки підкріплюють висловлені викладачем положення.

Не можна недооцінювати ілюстративний метод використання кіно. Він дає можливість привернути увагу студентів до періоду, що вивчається, яскраво і образно відтворити умови і розповісти про ту чи іншу подію історії партії.

Але є ще одна форма використання кіно, коли фрагменти фільмів допомагають глибше розкрити закони суспільного роз-

¹ А. Г. Шевелев. Использование кино в курсе истории КПСС. Вопросы методики преподавания истории КПСС. К., 1970, стр. 48.

виту, з'ясувати студентам найважливіші положення марксистсько-ленінської теорії. Так, фрагменти фільму «В. І. Ленін в Польше» вводять студентів у лабораторію ленінського наукового аналізу, показують як В. І. Ленін, спираючись на ретельний аналіз конкретних історичних умов, розвивав марксизм у нову історичну епоху, виробляв стратегію і тактику нашої партії. Разом з тим ці кадри несуть і велике ілюстративне навантаження. Фрагменти з фільму «Шестое июля» допомагають студентам усвідомити собі контрреволюційну суть ідеології та практики лівих есерів і форми та методи боротьби партії з ними.

Науково-методичний центр Міністерства вищої та спеціальної середньої освіти СРСР створив перші учбові фільми з історії КПРС. Та якщо і наступні фільми будуть випускатись такими темпами, то ця робота затягнеться на багато років. Ось чому деякі кафедри суспільних наук створюють учбові фільми до окремих тем власними силами. Про досвід створення таких фільмів розповідається у вищезгаданій статті проф. А. Г. Шевелева. Гадаємо, що давно настав час для створення учбових фільмів з усіх тем курсу. Тим більше, що для цього вже є хороша основа — документальний фільм «Летопись полувека».

Зараз у розпорядженні викладача історії партії є історико-революційні документальні і художні фільми. Методика їх використання значною мірою залежить від теми лекції, змісту і розмірів фільму. На нашу думку, найпоширенішою формою використання кіно в лекціях з історії КПРС є показ фрагментів у процесі викладання матеріалу для підкріплення та ілюстрації того чи іншого положення, або для глибшого, дохідливішого його з'ясування. Наведемо конкретний приклад. Тема лекції — Другий з'їзд РСДРП. Викладач розповідає про скликання з'їзду і просить показати уривок з документального фільму «Рассказ о втором съезде партии». Студенти бачать Лондон тих років, будинок рибалок, в якому засідав з'їзд, картину, де зображено виступ В. І. Леніна перед делегатами.

Розповідь про другий з'їзд триває. Викладач розповідає про розбіжності, що виявились між В. І. Леніним і Г. В. Плехановим при виробленні проекту програми партії, і доповнює свою розповідь фрагментами з художньої кінострічки «В начале века», яка показує переговори між В. І. Леніним і Г. В. Плехановим про видання «Іскри». Вже під час цих переговорів намітились основні розходження. Показ уривку з цього фільму дає можливість студентам краще усвідомити, уявити собі теоретичний і організаторський геній В. І. Леніна, його принциповість і гнучкість у боротьбі за створення партії. Цей уривок, а разом з ним і всю лекцію, студенти запам'ятають добре.

Таким чином, у лекції про другий з'їзд партії було вмонтовано два уривки: з документального і художнього фільмів. На це

витрачено 10—11 хвилин часу, але вони несуть велике навантаження, допомагають глибше і цікавіше, дохідливіше і переконливіше розповісти про одну з найважливіших подій історії КПРС.

Є й інші форми використання кіно в лекції. Деякі викладачі демонструють уривки з документальних або художніх фільмів на початку лекції, а потім в її ході посилаються на бачені студентами кадри. Інші, навпаки, переносять фрагменти із кінострічок на кінець лекції для закріплення матеріалу.

При вивченні окремих тем курсу історії КПРС доцільно показати деякі стрічки повністю. В першу чергу, це стосується теми про Велику Вітчизняну війну. Після 4-годинної лекції, в якій викладено основні питання, можна показати студентам документальний фільм. Вони дістануть переконливе і яскраве уявлення про великий подвиг радянського народу. Демонстрація таких фільмів має велике пізнавальне і виховне значення.

Можна організувати перегляд студентами окремих фільмів в позаучбовий час і посилатись на них у лекціях, а на семінарських заняттях обговорити їх, дати можливість студентам висловити свою думку. Нарешті, можна в лекції нагадати студентам фрагменти відомого їм фільму. Слід зауважити, що готових рецензій з цих питань немає. Багато залежить від теми лекції, змісту фільму, можливостей викладача використати його в процесі навчання.

Важливо зберегти почуття міри при використанні кіно в учбовому процесі. Звичайно, показ фрагментів з кінострічок мусить «забирати» не більше 8—10 хвилин і не перетворюватись на розвагу для студентів. Значною мірою це залежить від того, як викладач зуміє підготувати студентів до перегляду фрагментів і дати глибокі та лаконічні коментарі до них.

Кіно застосовується також і на семінарських заняттях. Тут широко використовуються діафільми. На жаль, учбових діафільмів з історії КПРС немає. Є лише діафільми для шкіл основ марксизму-ленінізму. А вони мало чим доповнюють знання студентів.

Методика використання кіно на семінарських заняттях дещо відрізняється від лекційної. Навряд чи доцільно переривати бесіду, тим більше дискусію, щоб показати діафільм. Його можна показати після розгляду питання, або в кінці заняття для закріплення матеріалу.

Для того, щоб кіно міцно увійшло в учбовий процес викладання суспільних наук, необхідно створити учбові фільми і діафільми, а також спеціально обладнати аудиторії. Кафедрам треба приділити більше уваги розробці методики використання кіно в учбовому процесі.

**БІБЛІОГРАФІЯ МОНОГРАФІЙ, ВИКОНАНИХ НА
КАФЕДРІ ІСТОРІЇ КПРС ХАРКІВСЬКОГО
ДЕРЖУНІВЕРСИТЕТУ ІМ. О. М. ГОРЬКОГО
(1955—1970 рр.)**

- В. И. Астахова. Революционная деятельность Артема в 1917—1918 годах. Отв. ред. И. Л. Шерман. Харьков, Изд-во Харьк. ун-та, 1966, 177 с.
- Г. Барвінок, Л. Євселевський, П. Пустовіт. Чуеш, Дніпро! Харків, «Прапор», 1966, 86 с.
- В. П. Будников. Большевицкая партийная печать в 1917 году. Отв. ред. канд. ист. наук Ю. А. Скляров. Харьков, Изд-во Харьк. ун-та, 1959, 195 с.
- Ю. И. Гончаренко, И. Г. Пархоменко, А. П. Уваров. Партии помощник боевой. (Из истории комсомольских организаций Белгородщины 1918—1968 гг.). Белгород, 1968, 338 с.
- Л. Добровольский. Газета «Правда» і робітничий рух на Україні в 1912—1914 рр. К., Держполітвидав УРСР, 1960, 110 с.
- Е. К. Живолуп. Крестьянское движение в Харьковской губернии в 1905—1907 годах. Отв. ред. доц., канд. ист. наук А. А. Протопопов, Харьков, Изд-во Харьк. ун-та, 1956, 135 с.
- С. И. Журавлев. Производство — в центре внимания. Харьков, «Прапор», 1967, 142 с.
- Д. Ключан, М. Субота, В. Суздальцев. Балаклія. Краєзнав. нарис. Харків, «Прапор», 1965, 119 с. з іл.
- Ключ к успеху. Колл. авт. под ред. А. Ф. Петленко, Е. В. Дягилева. Харьков, «Прапор», 1967, 150 с.
- Кременчуг. Краевед. очерк. Харьков, «Прапор», 1966. Авт.: Г. С. Барвінок, Д. Т. Беличенко, Л. И. Евселевский и др.
- А. Максимов. Революционная борьба пролетариата Донбасса в 1905 году. Донецк. Обл. изд., 1956, 81 с.
- О. М. Максимов. Селянство Донбасу в 1917 році. Донецьк, Кн. вид., 1961.
- Є. Ю. Маленко. Брати Радченки. Харків, «Прапор», 1970, 126 с.
- Є. Ю. Маленко. Конотоп. Іст.-краєзнав. нарис. Харків, «Прапор», 1970, 104 с. з іл.
- В. Е. Малюк. Борьба за установление Советской власти в Каменском. Днепропетровск, 1958, 74 с.
- А. Е. Немирова. Искровская организация Харькова. Харьков, Кн. изд., 1963, 78 с.
- В. М. Плотников. Роль тыла в победе на Курской дуге. Отв. ред. доктор ист. наук полковник Г. М. Скляднев. Харьков, Изд-во Харьк. ун-та, 1969, 234 с.
- Г. Н. Попов. Болгарские коммунисты в борьбе за осуществление культурной революции (1944—1948 гг.) Отв. ред. А. А. Воскресенский. Харьков, Изд-во Харьк. ун-та, 1966, 231 с.
- О. А. Протопопов. Перемога Великого Жовтня — класичне здійснення лєнінської теорії пролетарської революції. Відп. ред. канд. ист. наук Д. М. Забродін. Харків, Вид-во Харк. ун-ту, 1958, 190 с.
- Ю. Н. Розенфельд. Борьба большевиков за революционизирование солдатских масс тыловых гарнизонов на Украине в период подготовки социалистической революции. Отв. ред. доц. канд. ист. наук М. И. Ушаков. Харьков, 1963, 79 с.
- И. Ш. Черномаз. Борьба рабочего класса Украины за контроль над производством. (Март 1917—март 1918). Под ред. канд. ист. наук Ю. Ю. Кондуфора. Харьков, Изд-во Харьк. ун-та, 1958, 168 с.

І. Ш. Черномаз. Перші соціалістичні перетворення в промисловості України (листопад 1917—квітень 1918 рр.). Відп. ред. доктор іст. наук, проф. І. К. Рибалка. Харків, Вид-во Харк. ун-ту, 1967, 214 с.

В. Л. Харитонов. Лютнева революція 1917 року на Україні. Відп. ред. канд. іст. наук П. І. Гарчев. Харків, Вид-во Харк. ун-ту, 1966, 258 с.

Н. Ф. Шевченко. По великому почину. О руководстве Харьковской городской парторганизации движением за коммунистический труд. Харьков, Кн. изд., 1961. 148 с. с илл.

В. Д. Яценко. Комсомольці України в партизанських лавах. Відп. ред. доктор іст. наук Г. М. Попов. Харків, Вид-во Харк. ун-ту, 1968, 158 с.

Історія заводів

В. М. Варавва, Е. Е. Маленко. Молодость столетнего завода. Очерк истории Конопотского паровозо-вагоноремонтного завода. Харьков, «Прапор», 1970, 175 с.

А. А. Воскресенский. Революционная борьба рабочих Харьковского паровозостроительного завода (1895—1917 гг.). Отв. ред. П. Г. Плугатарев. Харьков, Изд-во Харьк. ун-та, 1958, 239 с. с илл.

І. В. Гнідаш. Кременчуцька ГЕС. Нарис про будівництво і пуск станції (1954—1960 рр.). Відп. ред. канд. іст. наук, доц. Й. Ш. Черномаз. Харків, Вид-во Харк. ун-ту, 1968. 155 с.

Л. И. Евселевский, К. И. Крижевич, П. Н. Пустовит. Кременчугский завод дорожных машин. Очерки. Под ред. проф. А. А. Воскресенского. Харьков, «Прапор», 1970, 186 с.

Л. Евселевский, П. Пустовит. Крюковский вагоностроительный. Очерки истории завода. Харьков, «Прапор», 1967, 209 с.

Є. Ю. Маленко, М. І. Пантелеєв, М. Ф. Яшин. Нарис історії Конопотського заводу «Червоний металіст». Харків, «Прапор», 1966. 162 с. з іл.

Молодость старого завода. Очерк истории Днепровского металлургического завода им. Дзержинского. Днепропетровск, Кн. изд., 1960. 231 с. (Авт.: В. Малюк, В. Попруга, С. Скоробогатов и др.).

Очерк истории Харьковского электромеханического завода. Ч. II. (1918—1964 гг.). Колл. авт. под ред. проф. А. А. Воскресенского. Харьков, «Прапор», 1965. 258 с.

М. К. Печкуров, Ю. Г. Тобенгауз. Очерк истории Харьковского моторостроительного завода «Серп и молот». Ч. I. Революционная борьба рабочих завода против царизма и капитализма. 1888—1917 гг. Под ред. канд. ист. наук В. В. Суздальцева. Харьков, «Прапор», 1966. 247 с.

Сквозь огненные годы. Очерк истории завода транспортного машиностроения им. В. Л. Малышева. 1895—1966. Колл. авт. под ред. проф. А. А. Воскресенского. Харьков, «Прапор», 1967, 293 с.

В. В. Суздальцев. Очерк истории Харьковского электромеханического завода. Ч. I. Рабочие завода «УНИОН» — ВЭК в борьбе против самодержавия и капитализма. 1888—1917 гг. Харьков, Кн. изд., 1963.

Харьковский станкостроительный. Очерк истории Харьковского станкостроительного завода им. С. В. Косиора (1930—1967 гг.). Колл. авт. под ред. проф. А. А. Воскресенского. Харьков, «Прапор», 1968, 242 с.

Склала І. Ю. Свиридова

З М І С Т

Г. Г. Демиденко. Робота В. Д. Бонч-Бруєвича над мемуарами про В. І. Леніна.	3
О. П. Костянюк. Викриття В. І. Леніним антидемократичної суті програми і тактики кадетів у роки нового революційного піднесення (1910—1914 рр.)	9
С. А. Черниченко. З історії профтехосвіти в СРСР	14
Є. В. Федоров. Діяльність КП(б)У по подоланню безробіття в роки відбудови народного господарства (1921—1925 рр.)	19
А. І. Каркач. Комінтерн — організатор руху інтернаціональної солідарності міжнародного пролетаріату з національно-визвольною боротьбою колоніальних народів у період відносної стабілізації капіталізму (1924—1928 рр.)	28
Н. К. Титова. Заходи Комуністичної партії Радянського уряду по розвитку робітничих факультетів на Україні (1926—1930 рр.)	36
Є. В. Нікішов. Боротьба комсомольців Харківщини в ворожому тилу (1941—1943 рр.)	42
В. І. Сагалаєв. Дворушницька політика правлячих кіл США та Англії в період Великої Вітчизняної війни.	49
Р. І. Киричок. Відновлення та організаційно-політичне зміцнення комсомольських організацій західних областей України (1944—1945 рр.)	55
В. О. Солодько. Діяльність партійних організацій України по наданню шефської допомоги трудящих міста колгоспному селянству у зміцненні матеріально-технічної бази господарств в період між XX і XXII з'їздами КПРС (На матеріалах Харківської, Полтавської, і Сумської областей)	63
В. П. Віденін. Діяльність КП України у підготовці та вихованні кадрів культурно-освітніх закладів (1959—1965 рр.)	69
П. Г. Гетман. Комісії партійного контролю діяльності адміністрації — важлива форма громадських засад в партійній роботі. (1962—1970 рр.). (На матеріалах Полтавської, Сумської та Чернігівської областей)	75
М. В. Яремченко. Удосконалення партійного керівництва промисловістю в умовах господарської реформи 1965—1968 рр. (На матеріалах Харківського ордена Леніна турбінного заводу ім. С. М. Кірова)	82
С. В. Проценко. Викриття пресою Комуністичної партії Великобританії антипрофспілкового законопроекту лейбористського уряду Вільсона	89
І. Ш. Черномаз. Використання кіно в процесі викладання історії КПРС	95
Бібліографія монографій, виконаних на кафедрі історії КПРС Харківського держуніверситету ім. О. М. Горького (1955—1970 рр.)	98

**ВЕСТНИК
ХАРЬКОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
№ 96**

История КПСС

Выпуск 10

(На украинском языке)

Издательское объединение «Вища школа»
Издательство при Харьковском государственном университете

Редактор *Г. И. Гаврилова*
Техн. редактор *Г. П. Александрова*
Корректор *Г. С. Вайнберг*

Передано до складання 11/VII 1972 р. Підписано до друку 15/VIII 1973 р.
БЦ 53417. Формат паперу 60×90¹/₁₆. Папір друкарський № 2. Фіз. друк. арк.
6,25, умовн. друк. арк. 6,25, облік.-вид. арк 7,2. Тираж 1000. Зам. 3076.
Ціна 72 коп. Видавництво видавничого об'єднання «Вища школа» при Харків-
ському державному університеті, 310003, Харків, 3, Університетська, 16.

Харківська міська друкарня № 16 Обласного управління
в справах видавництв, поліграфії і книжкової торгівлі,
Харків-3, Університетська, 16.